

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

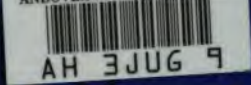
Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

KORSBANERET

1893

906
Luth
K84a
1893

HIERONYMUS

ANDOVER-HARVARD
THEOLOGICAL LIBRARY

ANDOVER-HARVARD
THEOLOGICAL LIBRARY
CAMBRIDGE, MASS.

OLAUS PETRI.

Se sidan 12.

KORSBANERET

In hoc signo vinces.

KRISTLIG KALENDER

FÖR

1893.

REDIGERAD

AF

E. NORELIUS, D. D.

FJORTONDE ÅRGÅNGEN.

Med 14 porträtt och planscher.

ROCK ISLAND, ILL.
LUTHERAN AUGUSTANA BOOK CONCERN.
1892.

Det skall ske på den tiden, att hednafolken skola söka Isais rot, som skall stå till ett *baner* för folken, och dess rum skall varda äradt.

Jes. 11: 10.

Hans *baner* öfver mig är kärlek.

Höga Visan 2: 4.

I vår Guds namn uppres a vi *baneret*.

Ps. 20: 6.

Och Moses bygde ett altare och kallade dess namn *Jehova Nissi* (Herren mitt *baner*).

2 Mos. bok 17: 15.

906
huth
K84a
1893

ANDOVER-HARVARD
THEOLOGICAL LIBRARY
CAMBRIDGE, MASS.

Innehåll.

	SID.
Jag längtar (poem).....	5
Ett trehundra-årigt minne.....	7
Reformationstankar (poem)	47
Korta lefnadsteckningar öfver några af de ledande männen vid tiden för Upsala möte.....	49
1. Martin Olsson	49
2. Olof Martinson.....	52
3. Nils Olsson Botnekarl	54
4. Petrus Jonæ.....	61
5. Petrus Kenicius.....	64
6. Abraham af Ångermanland	67
7. Mäster Erik Skeppare.....	75
Bykyrkan (poem).....	84
Beslut fattade vid och följderna af Upsala möte.....	86
Den helliga Thekla (poem)	98
Några tankar med anledning af Amerikas upptäckt.....	102

De heligas kronor (poem).....	134
Wilhelm Julius Mann.....	137
Peter M. Sannqvist.....	146
Otto Emil Mefferd.....	154
Morgonstjernan (poem).....	163
Julens ängel (poem).....	164
Ett ljus, som brann ett helt lif och ännu längre.....	166
Jag gick miste, men ändå rätt.....	173
Bön om Herrens ledning (poem)	179

Jag längtar.

Jag vet ett land der synd ej finnes,
dit aldrig uågon smärta når,
der sorgerna ej mer man minnes,
och der de läkas alla sår.
Högt ofvan skyn det landet är,
och hjertat ständigt längtan när
tiil det sälla landet.

Jag är en främling här i verlden,
här har jag inget stadigt bo.
Förtröstansfullt jag styrer färden
till rätta hemmets ljufva ro.
Och detta hem har Faderns hand
mig redt i himlens sälla land.
Till detta hem jag längtar.

Öch har jag ej en vän på jorden
visst är det tungt, men går ändå,
ty Jesus nu min vän är vorden
och han mitt hjerta lärt förstå,
till honom all min längtan står
när dagen kommer, dagen går.
jag längtar till den vännen.

Ack snart, ja snart är landet hunnet,
snart hemmets dörrar låtas opp,
snart är det sköna målet vunnet,
och snart uppfylldt hvart saligt hopp.
Och då när Jesus sjelf jag ser,
då kan jag aldrig längta mer,
då har min ande hvila.

LUDVIG.

Det är nu trehundra år sedan det för Sverige och för svenska folket så viktiga Upsala möte egde rum. Man kan tryggt påstå, att ingen händelse i Sverges historia och i svenska folkets minnen har varit så betydelsefull och utöfvat ett så stort och varaktigt inflytande i religiöst, i borgligt och socielt afseende som detta möte. Men icke blott för hvad det varit utan äfven för hvad det ännu är förtjenar minnet af denna den svenska nationens rikssak att upplifvas och behjertas.

Historien upprepar ofta sig sjelf. Svenskarne i Amerika behöfva just nu i den närvarande tiden vakna upp och rusta sig med samma tro och bekännelse som deras fäder i kampen emot samma fiender. Rom sofver icke. Med häpnadsväckande framgång har påfvens kyrka, det största tyranni på jorden, vetat att under den borgerliga frihetens namn tillvinna sig en stor makt i vårt land, hvilken makt hon mycket planmessigt förstår att föröka år efter år. Om det så kommer att fortgå utan afbrott, kan det icke dröja länge, innan den romerskt katolska kyrkan är fullkomlig herskarinna härstädes, och hon skall veta att begagna sig för detta ändamål af våra fria borgerliga institutioner, former och lagar. Hon behöfver icke en monarkisk regeringsform för att herska öfver detta landets innebyggare. Hon kan göra det lika bra och nästan bättre under vår republikanska styrelseform. Hon är ju redan nästan allherskande i flere af vårt lands större städer; hon kontrollerar nu de allra flesta af landets stora tidningar. Hvad hindrar att hon får öfvervigten i statslegislaturen och i kongressen, i högsta domstolens så väl som i styrelsens

exekutiva grenar? Hon behöfver ju endast att få flere röster för att vinna sitt ändamål. Huru kommer det då att gå med t. ex. den fria, allmänna folkskolan? Den kunde ju till formen få existera, men med katolska lärare. Huru ginge det med den fria rösträtten, med den fria pressen, och ändtligen, huru med religionsfriheten? Derpå är ej svårt att svara, om katolikerna komma till makten. Många le nu, när man pekar på denna fara. Man säger: det är rent af omöjligt i våra upplysta tider och med våra fria institutioner, att de romerske katolikerna skola kunna komma till någon vidare makt och myndighet här i landet. Men se på Förenta Staternas folkräkningstabeller och märk huru ofantligt den romerska kyrkan har tillväxt under de senare åren. Se, huru många af landets förnämsta och förmögnaste familjer låta uppfostra sina barn i katolska skolor. Se, huru Förenta Staternas myndigheter från presidenten ned till rådmännen i statsstyrelserna krypa i stoftet för Roms kardinaler, biskopar och dignitärer. Det är icke bara artighet, som häri uppenbarar sig; det är fastmera en ödmjuk bön om den katolska kyrkans ynnest i form af röster.

ständig seger i landet; vi kunna blott lemna några korta erinringar om de viktigare tilldragelserna och personerna i tiden före Upsala möte.

Den förste, som började att predika den ev. lutherska läran i Sverge, var Olaus Petri. Denne märkvärdige man föddes i Örebro 1497. Hans fader var smed, modern omtalas såsom en from qvinna. Efter att hafva studerat i Sverge någon tid, reste han vid 19 års ålder till Wittenberg i Tyskland år 1516 och studerade der under Luther och Melanchton. 1519 blef han magister. Han var en varm lärjunge af Luther och han var närvarande i Wittenberg, då Luther uppspikade sina namnkunniga 95 tesar på slottskyrkodörren derstädes. Han var sålunda ett åsyna vittne till reformationens offentliga början i Tyskland och, ehuru han snart lmnade landet, var han dock under hela tiden innerligt förtrogen med rörelsens utveckling såsom man kan lära af hans skrifter. Sommaren 1519, kanske endast ett par månader innan Gustaf Vasa flydde från Kallö slott i norra Jutland till Lybeck, kom Olaus hem till Sverge. Den gamle biskopen i Strängnäs, Matts Gregerson,

LAURENTIUS PETRI.

Se sidan 14.

omfattade honom med mycken ynnest, troligtvis utan att ana, att han var smittad af något "kätteri". Biskopen gjorde honom till sin kansler och följande året (1520) förordnade han honom till diaconus och canonicus vid domkyrkan i Strängnäs. Såsom sådan började Olaus att hålla föreläsningar öfver bibeln för unga prester och prestämnen och derigenom nedlades fröet till en bättre tid i Sverge.

I november samma år åtföljde han sin biskop till Stockholm för att deltaga i Kristians, Tyrannens, kröning. Såsom vi veta föll den gamle biskopens hufvud för Kristians bödelsyxa och Olaus höll äfven på att förlora sitt, ty vid åsynen af illgergerningen kom han oförsigtigt att högljudt yttra sin harm och sitt ogillande af densamma. Med ens blef han gripen och förd inom spetsgården, men räddades af en tysk man, som kände honom från Wittenberg och som påstod, att Olaus var en tysk och ej en svensk man. Gud ville spara sin tjennare för det värf, han hade gifvit honom att uträtta i Sverge.

Bland de första, som han vann på sin sida, var en äldre man bland det högre presterskapet nämligen ärkediakonen vid

Strängnäs domkyrka, mäster Lars Andersson eller ock, som han kallades, Lurentius Andræ. Mäster Lars hade fått sin skol-lärdom utom lands, hade i sina yngre år vistats i Rom någon tid och var en lärd och ansedd man. Han hade ett redligt väsende och törstade efter sanningen och det synes nu, att, när han fick höra evangelium i sin renhet och enkelhet, omfattade han det med glädje. Han blef snart af en mycket stor betydelse för reformationen i Sverige. Utom honom vanns äfven en yngre broder till Olaus, nämligen Laurentius Petri, som var född 1599. Dessa bröder, som också kallade sig Phase, åtminstone under deras studietid, voro ungefär jämsåringar med Gustaf Vasa, hvilken anses vara född 1596. Somliga hafva menat, att äfven Lars Petri hade studerat i Wittberg, men bevis derför saknas. Det synes likväl, att han i vissa afseenden öfverträffade brodern i lärdom, hvilken omständighet visar, att det icke ens på den tiden var alldeles nödvändigt att resa utomlands för att blifva lärd.

Lika som Luther och Melanchton fullständigade hvarandra, så var det ock med Olaus och Laurentius Petri. Den förre var

eldig, djärf, oförskräckt, god predikant och talare; den senare var deremot mera lugn, försigtig, mäktigare som skibent än som talare; men han var fast i sin tro och ovanligt ihärdig under många pröfvande omständigheter och deri således olik Melanchton. Fastän man ofta ser porträtt af O. och L. Petri, klädde i kaftaner och ringkragar, ståtliga karlar, så få vi likväl ledsamt nog erinra, att vi icke hafva några ursprungliga porträtt af dem och kunna vi därför ej göra oss någon riktig föreställning om deras verkliga utseende.

Desse tre män blefvo reformationens viktigaste profeter eller lärare i Sverige; men den egentlige reformatorn i det yttre, eller dess kraftige beskyddare och genomförare var konung Gustaf Vasa. Upptagen som han var med den borgerliga frihetskampen, synes han ej hafva egnat någon närmare uppmärksamhet åt den "nya läran" förrän vid riksdagen i Strängnäs 1523, då han valdes till Sverges konung. Naturligtvis kände han så väl som hvarje annan upplyst man i Sverge något om den nya rörelsen i Tyskland, men ännu var man icke mer berörd deraf än den lilla början, som hade skett i Strängnäs. Vid sistnäm-

da möte hade Gustaf flera allvarliga samtal med Olaus Petri, och den synliga följden deraf blef, att han stälde de tre reformatörerna i sin närhet. Han gjorde Laurentius Andræ till sin kansler, Olaus Petri blef statskrifvare i Stockholm, hvilket på den tiden var ett viktigt ämbete, och på samma gång hade han uppdrag att predika i Storkyrkan, der konungen låtit uppföra en hög predikstol liknande en korg, hvadan folket med anledning deraf kallade predikanten "mäster Olof i korgen". Laurentius Petri förordnades till teologie professor i Upsala. En annan man, som dock är mindre känd i vår reformationshistoria, var Mikael Langerbeen, äfven han en Luthers lärjunge och magister i Wittenberg, förordnades till kyrkoherde i Storkyrkan. Deraf visade sig, att konung Gustaf tidigt hyllade reformatörerna; men säkert är att han endast steg för steg och i samma mån, som han vann mera ljus och en djupare inblick i reformationens grundsatser, förklarade sig öppet och offentligt för densamma.

Vid detta tidskedē yttrar sig biskop Reuterdahl om konung Gustaf sålunda: "Hvad, Gustaf Eriksson tänkte och åsyf-

tade i afseende på den nya läran ådagalade han ännu icke. Alldeles fri från misstankar att gynna den samma, var han måhända icke. Sådana misstankar innehöllos väl i det om honom utgångna ryktet, att "han affallit från kristendomen". Att han före sitt konungaval visat någon benägenhet för luteranismen, låter sig ej visa. Det dröjde dock icke länge, innan han, åtminstone i vissa delar, omfattade densamma och aflägsnade sig ifrån dess motståndare. Förhållandet är begripligt. Gustafs fiendtlighet mot det danska partiet kunde lätt blifva en fiendtlighet mot de män, som gemenligen utgjorde en betydlig andel af detta parti, biskoparne. Dessutom måste Gustaf snart inse, att den herskareställning, han kände sig kallad att i Sverige intaga, icke vore förenlig med den ställning, som kyrkans styrande män dittills i landet innehaft. Det var väl denna insigt, som förnämligast gjorde konung Gustaf till en reformationens befrämjare". Detta omdöme kan väl tålas, om man såsom meningen är inskränker det till sjelfva början af Gustafs konungadöme; annars ådagalägger historien helt otvetydigt, att konung Gustaf besjälades af långt högre

och ädlare bevekelsegrunder än dessa för reformationens införande i landet. Det sunda förnuftets sak spelade en vigtig roll i reformationsrörelsen både i Tyskland och Sverge. Luther så väl som Gustaf Vassa kunde göra och gjorde ett väldigt bruk af detta vapen; men derför får man icke draga den slutsatsen, att de ej hade något högre mål med reformationen än egennytan.

Tidigt insåg konungen det stora behovet att sätta Guds ord i händerna på svenska folket. Hans lärde kansler, Lars Anderson fick derför i uppdrag att översätta nya testamentet. Möjligen var Olaus Petri honom något behjelpig dervid; men den största förtjensten af detta arbete tillhör dock den först nämde. Redan 1526 utkom nya testamentet från trycket och från den tiden kan man säga, att reformationen i stort började i Sverge. Det blef då ett lässande och spörjande efter sanningen som var underbart. 1541 kom hela bibeln ut på svenska. Det gamla testamentets översättning var egentligen ett verk af Laurentius Petri, hvilken redan 1531 hade bfifvit förordnad till ärkebiskop. Att Luthers tyska bibelöversättning låg framför

de svenske reformatörernas ögon är klart; men därför är deras öfversättningsverk icke en slafvisk efterapning af Luther, hvarför flere bevis kunde åberopas.

Reformationverket framskred mera långsamt men ock mera lugnt och stilla i Sverge än i andra länder; men besynnerligt nog hafva många dragit deraf den slutsatsen, att religionsförändringen der endast var nominell och ytlig. Hellre tyckes oss, att man deraf borde sluta till motsatsen. Om motståndet från den gamla kyrkans sida mot reformationen var mindre i Sverige än annorstädes, så berodde detta mycket på lyckligare omständigheter såsom t. ex., att de fleste biskopsstolar voro eller blefvo vid början af Gustafs regemente lediga och besattes af män, som måste känna sitt beroende af honom och därför icke gerna kunde sätta sig upp emot honom. Men alldeles utan motstånd aflopp det ändå icke, fastän det var svagt och för det mesta kröp i mörkret.

Värre var det, att missförstånd och inbördes osämja uppkom ibland reformationsmännen sjelfva, hvarigenom det goda verket icke så litet skadades. Följderna deraf blefvo i Sverige dock icke så bedröfli-

ga och sönderslitande som i Tyskland och andra länder. Upp till 1539 hade i allmänhet rådt ett godt förhållande mellan konungen och de reformatoriske lärarena; men vid denna tid inträdde en olycklig förändring, missförstånd och osämja skilde dem från hvarandra och detta förhållande varade ända till konung Gustafs död.

Såsom ofta varit fallet i vårt gamla fosterlands så väl borgliga som kyrkliga historia uppkom denna oenighet genom utländske mäns tillskyndelse. Gustaf Vasa förglömde här en grundsats, som han varmt lade på sina söners och undrsåters hjertan, "varer svenske", då han lät sig ledas af utländske män. Flere orsaker synas hafva vållat osämjan, men man kan säga, att de utgjorde dels *personliga* orsaker och dels *stridiga grundsatser* rörande reformationsverkets bedrifvande. Till det förra slaget hörde, att Olaus Petri i sina offentliga predikningar framfusigt bestraffade konungens svagheter och synder såsom att han i sitt tal inblandade svordomar och eder. Konung Gustaf synes ej hafva nekat till sanningen af hans påstående, men fordrade att predikanten borde hafva varnat och straffat honom enskildt

KONUNG GUSTAF I VASA.

Se sidan 15.

Digitized by Google

KONING GUSTAF I VASA.

Se sidan 15.

KONUNG ERIK XIV.

Se sldan 24.

och icke på det sättet utmåla honom till det värsta för hans undersåter, och deri hade han nog rätt. Mycken förargelse hade derigenom kunnat undvikas. En annan sak var, att Laurentius Andræ och Olaus Petri skulle under hemlig bikt fått reda på ett förräderi mot konungens lif, men som de känt sig af sitt samvete förpligtade att förtiga, sedan faran var öfverstånden. På grund häraf inleddes en rättegång emot dem och de båda männen dömdes till döden, från hvilken de dock skonades efter många förböner och dryga böter. Mäster Lars drog sig sedan undan till Strängnäs och framlefde der i stillhet de sista tolf åren af sin lefnad och dog i en fast tro som en evangelisk lutersk kristen 1552. Fastän Olaus Petri aldrig återvann konungens nåd, utnämndes han dock till kyrkoherde i Storkyrkan i Stockholm 1543 och fortfor att verka der till sin död, 1552. "Såsom kyrkoherde visade han sig i kraft och ståndaktighet en värdig lärjunge af Luther." Han var en flitig författare och lemnade efter sig många skrifter, i hvilka han rent och klart framställer den evangeliska sanningen. Han gjorde också början till en svensk psalmbok, en svensk kyrko-

handbok, jämväl en "Svensk krönika", hvilken efter hans död mycket förargade konung Gustaf, som tyckte och sade, att den "icke mycket dugde", men som likväl af historieforskare har ansetts som en dyrbar klenod. De förträfflige "Domare-reglorna" äro också af hans hand.

Men den förnämsta orsaken till osämjan låg nog deri, att olika grundsatser yppade sig och gjorde sig gällande rörande reformationsverket under dess fortgång. I afseende på sjelfva salighetsläran var det, dess bättre, ingen strid, men det var i författningsfrågan, som man hade olika meningar. Att konung Gustaf från början visade benägenhet att som en öfverbiskop sjelf regera kyrkan, det var allom vetterligt; men 1538 blefvo hans åsikter i detta afseende fastare, djupare och vidsträcktare. Det var då som en nederländsk äfventyrare vid namn Conrad Peutinger kom till Sverge och innästlade sig i konungens förtroende. Vid samma tid kom en annan utlänning, Georg Norman från Pommern, visserligen en hederligare man, men med utpräglade statskyrkliga begrepp. Han hade blifvit inkallad såsom lärare för kronprinsen Erik. Desse herrar förestälde konungen,

att han borde gå både snabbare och grundligare tillväga med reformationen såsom man hade gjort i Tyskland. Förut hade konungen sjelf förmanat de evangeliske lärarena att gå försigtigt tillväga, klandrat dem, när de hade gått för fort, och förmanat dem att först undervisa folket, sedan reformera. Nu syntes han vilja öfvergifva denna visa väg samt med ens bortkasta de gamla bruken och ceremonierna. Konungen borde hafva full makt öfver kyrkan, biskoparne borde försvinna, konungen borde vara kyrkans egentlige och allmyndige biskop. Så talade de utländske rådgifvarne. Gustaf hörde gerna på det örat, och han försökte att genomföra en sådan reform; men dermed lyckades han icke såsom han önskade. Den svenska kyrkan med sin verksamme luterske ärkebiskop i spetsen hade genom reformationens införande vunnit en sjelfständighet, som hon icke gerna ville förlora. Visserligen blef hon icke så sjelfständig, som hon efter Guds ord önskade blifva; hon kunde i följd af omständigheterna icke förhindra, att konungen blef hennes högste biskop; men hon blef dock icke en så hjälplös slafvinna under staten såsom

allet blef med andra evangeliska landskyrkor. En lycka var det, att hon så länge fick behålla sin vise, lugne och fromme ärkebiskop såsom sin ledare under de många stormarne. Han icke blott öfverlefde konung Gustafs regemente, utan äfven konung Eriks, och han lefde ännu ett stycke in i konung Johans tid.

Under konung Eriks tid gjordes försök af i landet inkomne främlingar att införa kalvinistiska grundsatser. Fransmannen, Dionysius Beurres, som hade blifvit inkallad såsom Eriks lärare, var särdeles ifrig att verka i denna riktning. Laurentius Petri vederlade honom i flera under olika år utkomna skrifter. Under samma tid och i sammanhang härmed fick den gamle biskopen strid med biskop Ofeeg i Vesterås, hvilken under vinbrist i landet började lära, att nattvarden kunde firas utan vin; man kunde begagna någon annan dryck eller vätska, mente han. Emot denna afvikelse framhöll L. Petri Guds ords rena lära, och Ofeeg måste ändtligen återkalla sina meningar.

Ännu när konung Johan III, under sin katolska drottnings inflytande, började verka för åtminstone en half om ej hel

återgång till den romerska kyrkan, var den gamle väktaren på Sions murar vaken. 1571 utgaf han Sveriges första ev. lut. kyrkoordning och satte dermed kronan på sitt verk. Så länge han lefde vågade konungen icke öppet framträda med sina afsigter. Den 26 oktober 1573 afsomnade den gamle troskämpen, efter att hafva allvarligt förmanat sitt presterskap att blifva vid Guds rena ord och den luterska bekännelsen, i en ålder af 74 år. Han ligger begrafven framför altaret i Upsala domkyrka; men han lär icke ligga ensam i denna graf, om man får sätta tro till uppgifterna i *Svenska Literatur Föreningens Tidning* för 1833, der det heter, att Archibald Hamilton, en landsflyktig biskop från England, dog i Upsala 1650 och begrofs på regeringens befallning i samma graf som Laurentius Petri. Hvarje god svensk luteran måste betrakta en sådan handling som ett helgerån.

Den gamle erkebiskopen hade många goda egenskaper för hvilka svenska luterske kristne alltid skola hålla honom i kärt minne. Han var ock af sin samtid älskad af alla, som rätteligen kände honom. Uppriktigt from var han tillika mån om den

man och särskildt var han väl bevandrad i teologien. Möjligen var det icke, åtminstone icke i början, hans afsigt att öfvergå till den romerska kyrkan, eller att till henne åter föra det svenska folket. Han erkände ju behovet af en reformation inom kristenheten; men han ville icke återgå till ett sådant tillstånd af kyrkan, som han fann af kyrkofädernas skrifter, hvilka han flitigt läste. Att gå så långt som Luther eller hans fader, Gustaf Vasa, hade gjort ville han icke. Han fordrade i synnerhet, att den allmänna gudstjensten skulle förrättas med flera ceremonier och med mera ståt än som nu skedde inom den svenska kyrkan; han vill också hafva ett mera upplyst och hyfsadt presterskap. Måhända var hans klagomål icke så alldeles utan grund. Vid öfvergångstider vet man väl, att det gamla och föråldrade kan visa sig bättre både till form och moral än det nya, som ännu icke haft tid att visa till hvad det duger; men om det svenska presterskapet mera allmänt var så rått och bortkommet vid denna tid som en del historieskrifvare vilja göra troligt, det kan man verkligen sätta i fråga. Hvad vi deremot bestämdt veta

KONUNG JOHAN III.

Se sidan 28.

några af den svenska luterska kyrkans bästa och mest upplyste män voro af konung Johan hårdt förföljde. Johan synes hafva lefvat och vurmät för en viss ide, som han fått i sitt hufvud, troligen genom att läsa Georg Cassander, nämligen att på en gemensam grund förena de båda kyrkorna, den ev. luterska och den romersk-katolska. I sjelfva läran stod han till att börja med mera på lutersk grund, men i frågan om kulten och författningen mera på katolsk. Men under inflytandet af sin katolska gemål och under påverkningar af hennes jesuiter lät den vankelmådige Johan föra sig utför det sluttande planet och redan 1578 var han kommen så långt, att han afsvor sin luterska tro och lät upptaga sig i påfvens kyrka. Detta steg ångrade han likväl snart, emedan påfven icke uppfylde de löften, han hade gifvit honom. Men denna ånger bringade honom dock icke tillbaka till den luterska kyrkan, utan han stälde sig så der midt imellan och arbetade ifrigt för sin förmedlingsreligion, hvilken han ville tvinga på sitt folk. Denna sin tro hade han nedlagt i den illa berömda liturgien, som utkom redan 1576, en messe- eller kyrkohandbok, som med

anledning af dess röda permar och röda bokstäfver i helgonnamnen, också kallades den röda boken. Luthers lilla katekes afskaffades och vid skolundervisningen infördes påfviska läroböcker. Böcker, som stodo i strid med den katolska läran, förbjödos, och kloster der och hvar öppnades ånyo, o. s. v. Den nye ärkebiskopen Laurentius Petri den yngre, kallad *Gothus*, för att skilja honom från den gamle, hvilken kallades Laurentius Petri Nericius, var nog en lärd man och välmenande, men olik sin företrädare, svag och allt för mycket medgörlig. Han samtyckte till den röda bokens antagande, rekommenderade den till presterskapet, emedan han icke tyckte sig se någonting så farligt i densamma. Men boken mötte mångenstädes ett allvarligt motstånd både bland prester och lekmän. Desse blefvo då illa förföljde, när de icke böjde sig under konungens vilja och många räddade sig endast genom flykten. Hvert kunde de fly? Jo, till hertig Karls hertigdöme, som utgjordes af Södermanland, Nerike, Vermland och en del af Västergötland. Hertig Karl var icke ense med sin broder, konung Johan, i fråga om religionsförändringen, tvärtom var han

Upsala domkyrka före branden 1702.

Upsala domkyrkas nuvarande utseende.

sträng, nästan fanatisk katolik och tillika ständigt ledd af jesuiter. Hans afsigt var att återföra den svenska kyrkan under påvens ok; men genom Guds skickelse blef det förhindradt. Hans farbroder hertig Karl stod i spetsen för styrelsen i Sverge såsom riksföreståndare, medan konungen var borta från landet. Hade Sigismund varit snabb i sina vändningar och genast uppträdt i Sverge i den oreda, som herskade vid konung Johans död, och med kraft sökt genomföra sina afsigter, är icke godt att veta huru det hade aflupit; men Sigismund var en morgondagskonung och hade alltid svårt för att komma till något bestämdt afgörande. Denna omständighet lemnade svenskarne rum att väpna sig mot alla försök från det påfviska partiets sida. I februari 1593 sammankallade hertig Karl det märkvärdiga riksmöte, känt under namn af Upsala möte, som bragte den ev. luterska kyrkan till fullständig seger i Sverge. Mötets medlemmar utgjordes af 4 biskopar, 4 professorer, omkring 300 prester samt af adel, borgare och bönder icke få. Afzelius beskriver förloppet med mötet på följande sätt:

“Med stort bekymmer såg hertigen

KONUNG CARL IX.

Se sidan 36.

hvad hända skulle om Sigismund med polackarne och sitt jesuitiska sällskap komme tillbaka, innan den grund, gamle konung Gustaf lagt för det evangeliska ljusets framgång blifvit tryggad, samt huru land och folk då skulle blifva åter försänkt i det påfviska mörkret och folkets dermed följande slafveri, så väl under sina verldsliga som andliga herrar. Att frälsa fäderneslandet från sådan olycka var hans redliga uppsåt. — — —

Hvart hundra år, den 25 dagen i februari månad, firas bland svenska folket en jubelfest till minne af det märkliga Upsala möte. Derom vilja vi här kortligen förtälja. Dagarne före Fastlagssöndag, som det året inföll i slutet af februari månad, tillströmmade en myckenhet af folk till Upsala af adel, prester, köpstadsmän och bönder, alla väl underrättade om det viktiga ändamål med detta möte, att för evärdeliga tider stadfästa den luterskt-evangeliska läran i Sverge efter Gustafs testamente och antagen arfförening. Menige allmogen och presterna hade icke glömt de förföljelser och den ostadighet i regementet, som konung Johans affall ifrån den rena luterska läran i landet orsakat,

och voro ifrige att till ett godt slut förfordra hertigens uppsåt.

Men högadeln, och särdeles riksens råd, voro såsom mellan två eldar; hertigens makt och stränga styrelse fruktade de, men Sigismund och jesuiternas stämplingar än mer; ty blef den påfviska läran åter insatt i landet, skulle de forna andliga godsen, dem de mesta delen nu innehade, en gång återfalla till klostern och kyrkorna. Egennyttnan vinner oftast segern. De tänkte så: Vi taga Sigismund till konung; han kufvar väl med vårt bistånd hertigens makt; men konungen skall förhindras att i kyrkoväsendet något förändra, och luterskt- evangeliska trosbekännelsen skall för evärdeliga tider i landet stadfästas. Sålunda gingo alla stånden hertig Karl tillhanda. Detta visste riksföreståndaren ganska väl; tog därför ingen del i förhandlingarne, men ledde hemligen allt genom sina pålitligaste vänner.

Ändtligen öppnades riksdagen i Upsala i den stora lärosalen, som sedan kallades den karolinska, med ett väl hållet tal till folksamlingen af riksdrotset Nils Gyllenstjerna, sedan ottesångspredikan blifvit hållen i domkyrkan. I två dagar höllos

tal, förmanande till enighet, glömska af det förflutna och försoning. Men på tredje dagen, på eftermiddagen, kom hertigen från Bergslagen till Upsala, och blef af ständerna utanför staden högtidligen emot-tagen och till slottet beledsagad.

Om onsdagen bönföllo de prester, som gillat konung Johans messordning, och främst bland dem biskopen i Linköping, om nåd och tillgift, urskuldande sig med den fruktan de burit för öfverhetens miss-hag. Honom svarade hertigen: "Efter Gud plägar dem af nåde förlåta, som sig ångra och fly till hans barmhertighet, så måste ock människor dem förlåta."

Torsdags morgon uppträdde åter riksdrotset, tillsägende alla dem, som af sitt samvete kände sig manade dertill, att försvara den påfviska läran, emedan full frihet var lemnad åt detta möte att följa sitt samvete, men att han sjelf för sin del bekände sig till den augsburgiska bekän-nelsen såsom i Guds ord allena grundad. Sigismund skulle väl blifva konung, men stadfäste allt, som mötet beslutadt. Biskopen i Linköping uppstod derefter och föreslog, att en tacksägelse skulle beslutas till riksföreståndaren och riksens råd, som

i sådant godt ändamål ständerna församlat. Erik Skeppare, som vid detta möte blef utnämnd till kyrkoherde i Storkyrkan, svarade honom hårdt: "Du hafver lismat dig till nåd hos konung Sigismund och vill nu fortfara med ditt lismeri: *för yttranderätt och samvetsfrihet behöfva vi icke tacka.*"

Upsala presterskap yrkade sedan på val af ärkebiskop; men riksens råd svarade: "innan kyrkan är bygd, behöfves ingen prest". Derefter yrkades af professorerne, att dock en ordförande skulle väljas, då tvänne rådsherrar uppsändes till hertigen att fråga hans mening. Han svarade, att inga biskopar dertill väljas borde efter påfvisk sed, utan frihet att välja den värdigaste lemnas riksförsamlingen, som kunde utvälja tvänne, hvarefter den af dem, som erhöll flesta rösterna, Nils Olofson af Österbotten (Norrbotten), till ordförande förordnades.

När sålunda allt förberedt var, börjades den tredje dagen i mars månad öfverläggningarne. Ordföranden hade i vissa punkter författat grunderna för den evangeliska läran och blefvo de granskade och allmänneligen gillade. Derefter förelästes

och förklarades den Augsburgiska bekännelsen, den slutligen alla endrägtligen bekände och antogo, såsom grundad på Guds rena ord, till orubblig grund för den kristliga tron. När detta allt var beslutadt och samtyckt, utropade ordföranden: "*Nu är Sverge blifvet en man, och alla hafva vi nu en enda Gud.*"

Hvad vidare härefter beslutadt blef var förnämligast: att jesuiterna, som sig flestades i landet innästlat hade, skulle fördrifvas; ingen påfvisk gudstjänst lidas; klostern indragas till fattige studerandes underhåll; och ingen skulle få något ämbete bekläda, som sig icke till den luterskt-evangeliska läran bekände.

Den gamle erkebiskop Larse's messebok blef till bruk vid församlingarne antagen; allenast den orene andens besvärjelse i dopet ville hertigen borttaga, men presterna ville icke för de svagas och enfaldigas skull tillåta annan förändring än att orden: 'far här ut,' förbyttes till: "vik härifrån, du orene ande".

Bland andra prester, som afsade sig och fördömde rödboken, framkom äfven en prest, den ordföranden kände såsom den der genom nitet för konung Johans messe-

ordning erhållit ett indrägtigt gäll i Vesterbotten; och på tillfrågan hvad han nu sade om rödboken, svarade han: "jag gifver". För andra gången tillspord, svarade han icke annat än de orden: "Jag gifver". Ordföranden frågade då: "Hvad gifver du henne?" Han svarade: "Jag gifver henne fanen". Ordföranden sade: "Skall du då gifva bort din matmoder, som i många år så rundligen födt dig?"

När allt var sålunda slutadt och samtyckt, kyrkan bygd och trosbekännelsen gifven, företogs ärkebiskopsval, då den fordom så förföljde och ännu från fäderneslandet biltoge Abraham af Ångermanland med flesta rösterna till ärkebiskop utkorad blef. Slutligen blef detta beslut af hertig Karl, riksensråd och alla öfriga närvarande underskrifvet och stadfäst. Hertig Karls dottersons son, Karl den elfte, lät göra ett vackert silfverskrin, deruti denna urkund, såsom en riksens grundlag i Stockholm allt intill denna dag förvaras." Så långt Afzelius.

Våra fäders ståndaktighet.

Snart skulle det visa sig, om Sverges innebyggare voro rotfästade i sin evange-

liskt luterska tro, och om de med fullt allvar ämnade stå faste vid hvad de hade beslutat i Upsala. Att hertig Karl hade ett stort personligt-politiskt intresse att hålla hårdt på Upsala möte, det betviflar ingen. Dess resultat lände ju alldeles förträffligt till hans egen fördel, emedan det satte honom omsider på Sverges konungatron; men vi betvifla ej heller, att han stod fast vid det samma af vida högre bevekelsegrunder. Ehuru Karl ledde mötet genom sina förtrogna vänner, var det dock ett fritt möte. I flera afseenden fick han icke sin vilja fram; han lutade åt kalvinismen och skulle önskat att besluten, som fattades, icke blifvit så fulltonigt luterska som de blefvo. De utgjorde en väldig folkopinion och omständigheterna tvungo honom att nedtysta sina egna meningar och på fullt allvar tillika med det svenska folket stå fast vid Upsala möte och göra det till en borg, eller en laga-kraft, som man kunde sätta emot den påfviske konungens och hans jesuiters försök.

Huru konung Sigismund ändtligen kom till Sverge Mikelsmesstiden, 1593, åtföljd af polskt krigsfolk, katolska prester och framstående jesuiter; huru han förhalade

tiden med sin konungaförsäkran och kröning; huru han bemötte sitt svenska luteriska folk med förakt och på allt sätt försökte att vinna insteg för sina katolska prester, hvarunder många oroligheter, slagsmål och mord förekommo; detta och mycket mera skulle blifva för långt att berätta. Må det vara hog att nämna, att han höll på med att icke vilja erkänna Upsala mötes beslut och att icke vilja stadfästa ärkebiskopsvalet ända till dess att svenska folket hotade med att uppsäga honom sin tro och lydnad; icke en bokstaf ville man gifva efter. Nu måste han gifva med sig så obehagligt det än var; men ärkebiskopsvalet dröjde han med i det allra längsta att bekräfta. Derför skedde biskop Abrahams vigning på förmiddagen samma dag, som konungens kröning, i hvilken han tog del. Om den senare akten berättar Afzelius sålunda: "Ärkebiskopen predikade öfver texten af Pauli epistel till Timoteus, andra kapitlet: "Så förmanar jag nu, att man för all ting hafver böner, åkallan, förböner och tacksägelse för alla människor, för konungar och för all öfverhet; på det vi måge föra ett roligt och stilla lefverne, i all gudaktighet och ärlighet". Sedan gick

KONUNG SIGISMUND.

Se sidan 45.

konungen till altaret och föll der på knä och hade sin skrifna ed i vänstra handen. Erik Sparre steg fram till majestätspallen, frågande om hans majestät ville svärja sin ed vid Gud och sin salighet? Konungen svarade: "Ja"; höll sina fingrar upp, och när herr Erik Sparre begynte stafva eden för, lät konungen handen falla något ned. Då steg hertigen till honom och befalde, att han skulle hålla sina fingrar upp till alla punkter, hvilket han ock gjorde, och till slut svor han: "Allt detta vill jag oförvitligen hålla, så sant mig Gud hjelpe till lif och själ, både i detta och det tillkommande lifvet." Derefter påsatte biskop Bellinus af Västerås honom kronan, emedan Sigismund, änskönt han måst stadfästa ärkebiskopens val, dock aldrig kunde förmås, att af den förhatade mannens hand emottaga kronan." (Andra säga, att det var biskopen i Strängnäs, Petrus Jonæ, som påsatte honom kronan).

Men dåligt höll Sigismund sin konungaförsäkran och den ed han svurit. En arg jesuit, som var hans förnämste rådgifvare, Mala Spina vid namn (det "onda törnet"), tröstade honom med, att han icke var pliktig inför Gud och sitt samvete att hålla

sina löften till kättare. Tvärtemot sin försäkran insatte han en katolsk höfvitsman på Stockholms slott. "Ingen luteran var säker i sitt hus, mord och rån hörde till dagen". När man klagade häröfver, brydde konungen sig icke derom. Katolsk gudstjenst upprättades på flera ställen och klostret i Vadstena öppnades ånyo. Ändtligen den 14 juli 1594 återvände Sigismund till Polen och man kunde ånyo börja andas fritt. Det är dock lätt att inse, att så länge Sigismund var landets erkände konung, skulle de katolskt sinnade ämbetsmännen och andra hafva ett godt stöd uti honom och förorsaka många ledsamheter. Hertig Karl, som åter snart var Sverges erkände riksföreståndare, förde styrelsen med stadig hand och med strängt allvar fordrade att Upsala mötes beslut skulle efterleivas.

Reformations- tankar 1891.

Melodi: *Integer vltas.*

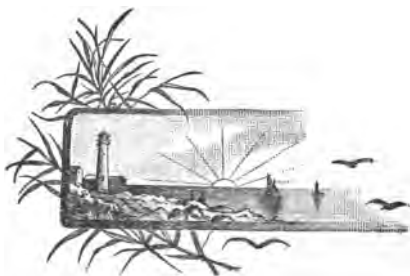
Anden från ofvan
kommer såsom fordom,
inviger vittnen
till att tjena ordet.
Ordet skall strida,
smädas, dö och uppstå
i sina vittnen.

Segraren krönes,
ordet vinner ära.
Anden från ofvan,
Faderns, Sonens Ande,
hos sine trogne
bodde, bor och beder,
kämpar och segrar,

Sanningens Ande,
 du, som hatar lögnen,
 du, som ger lifvet,
 du, som bor i Skriften,
 bor ock i kyrkan
 genom nådemedlen.
 Hjelp dina vittnen!

Helige Ande,
 eld och ljus tillika,
 tänd dina verktyg,
 sänd dem till att verka,
 sänd dem att vittna,
 sänd dem till att lida!
 Trösta och stärk dem!

F. LAGERMAN.

Korta lefnadsteckningar öfver några af de ledande männen vid tiden för Upsala möte.*

1. Martin Olsson eller Martinus Olai.

Det är ett märkligt förhållande, att många af de mest framstående kyrkans män vid denna tid voro födda i eller härstammade från norra delen af riket. Detta synes vittna om icke blott, att reformationen hunnit dit, utan ock att dess ljus bättre vårdades der än i centern of riket, der konungamakten gjorde sig mera omedelbart gällande. En häfdatecknare, då han talar om svenska folkets tillstånd under konung Johans tid, säger: "I Norrland stod bättre till. Presterna drefvo der med mera allvar kristendomsundervisningen. De hade stadgat, att de som icke vilja lära katekesen, skola för första året böta en

* De källor, som här begagnas, äro dels och hufvudsakligen Sv. Biogr. Lexicon, Sv. kyrkans historia af Anjou, do. Cornellus, Skarstedt, dels Sv. Historien af Geljer, Stridholm, Alselli sagohälder, Fryxell, Arfvidson, m. fl.

mark, för det andra året två mark och för det tredje tre mark; dröjde de dermed längre, böte en daler hvar år; den icke hafver penningar, skall sätta huden till." Utan att försvara sådana inspirationsmedel, torde dock resultatet hafva visat sig i en mera utbredd kristendomskunskap, och detta torde i någon mån förklara ofvan påpekade förhållande.

Martin Olsson var troligen född i Gefle (han kallas dock icke blott Gestricius utan äfven Helsingus) och härstammande från den gamla adliga Bure-ätten. Hans föräldrar voro rådmannen Olaus Martini och Katarina Grubbe. Efter en god grundläggning i skolan i Gefle, reste han till Tyskland och blef filosofiemagister i Wittenberg 1550. Melanchton gaf honom ett mycket godt rekommendationsbref till konungen och efter hemkomsten 1559* blef han genast förordnad till högskolans rektor i Upsala. Derefter blef han konung Eriks hofpredikant, men befordrades sedan 1562 till superintendent öfver hela Norrland och hufvudprost i Gefle. 1569 sattes han till biskop i Linköping, men tillträdde detta

* Detta årtal måste vara oriktigt, ty sonen, Olof, säges vara född i Upsala 1557.

ämbete först 1571. Då presterskapet 1577
 läto öfvertala sig att antaga konung Jo-
 hans messbok, var äfven han med derom;
 men snart öppnades hans ögon för vill-
 farelsen och han uppträdde som messe-
 bokens mest afsvurne motståndare, dispu-
 terade i Stockholm med ärkebiskopen och
 de andre biskoparne, och i sina predikningar
 kallade han påfven antikrist. Derigenom
 ådrog han sig k. Johans bittra hat. I säll-
 skap med den romerske kardinalen Posse-
 vin reste konungen 1580 till Linköping och
 gjorde biskopen stränga förebråelser, ho-
 tade att taga tjensten från honom, om han
 ej återkallade hvad han hade skrivit mot
 påfven och den nya messordningen, samt
 frågade honom slutligen, om han ännu
 ville fortsätta sitt motstånd och att kalla
 påfven antikrist. Då biskopen svarade
 jakande, befalde konungen honom att i
 full skrud uppträda i domkyrkan, sedan
 lägga skruden på altaret och afsäga sig
 biskopsämbetet. Med frimodighet och oför-
 skräckthet lydde han och afsade sig sitt
 ämbete i konungens, kardinalens och en
 stor församlings närvaro. Hans förra för-
 pligtelse till messordningens antagande
 afskrefs och spikades på kåken. Han för-

klarades fridlös öfver allt i riket; men begaf sig till hertig Karl, hvilken satte honom till kyrkoherde i Nyköpings östra församling och der verkade han troget till sin död 1585.

2. Olof Martinson

var son till den föregående och en framstående man vid Upsala möte 1593. Han föddes i Upsala 1557; studerade på hertig Karls bekostnad och blef magister i Rostock 1588. Efter hemkomsten blef han först rektor för skolan i Nyköping samt förvärfvade sådant anseende, att han vid Upsala möte icke allenast blef sekreterare, utan äfven af presterskapet valdes till biskop i Vexiö, ehuru han aldrig kom att tillträda detta ämbete. 1601 blef han upphöjd till ärkebiskop, hvilken plats han visade sig vara värdig. Han var, säges det, en grundlärd man, outtröttlig i sitt kall, from och saktmodig, men på samma gång, när det behöfdes, allvarlig och orubblig. Det är bekant, att Karl den nionde var benägen för kalvinism i vissa afseenden, och då kan man förstå, att han skulle förorsaka ärkebiskopen många bekymmer, i synnerhet som Karl hade på sin egen be-

kostnad uppfostrat honom och kunde fordra af honom tillmötesgående undergifvenhet såsom en skälig tacksamhetsgård. Men hans ämbete ålade honom likväl att icke tiga, och han uppträdde därför med värdsam bestämdhet emot konungen, när sanningen fordrade det. Det är en företeelse, egen i sitt slag, att se konungen och ärkebiskopen växla lärda skrifter, "i hvilka", säger Geijer, "konungen ingalunda är den, som i lärdom och skarpsinnighet befinnes underlägsen". Ja väl, Karl var lärd och sträng och hade det fått gå efter hans vilja, så hade nog den luterska bekännelsen i åtskilliga stycken blifvit icke så litet förändrad i Sverge. Vid riksdagen 1602 ville Karl i sin religionsförsäkran icke erkänna den augsburgiska bekännelsen och det tvistades ganska länge derom. Den blef ej heller uttryckligen nämnd; men man stannade ändtligen vid Upsala mötes beslut. Under denna tvist blef Karl mycket förtörnad på presterna och lät särskildt helsa dem, att de borde såsom Paulus både arbeta för maten och ändå predika; i synnerhet var han förtörnad på ärkebiskopen. Han kallade upp honom på slottet och efter en lång ordväxling om Mieronius, en

kalvinist, som utgifvit några teser och blifvit grundligen vederlagd, utbrast han: "Om du hade så mycket hår som kalvinisten, skulle jag låta ro mig ut på sjön och hålla er båda i lufven bakefter båten. När det ginge som bäst, skulle jag släppa er, så finger I nog lära eder att förlikas."

Utom det att han höll bibliska föreläsningar för den studerande ungdomen om söndagarne, predikade han nästan hvar söndag i domkyrkan. Han dog den 25 mars 1609, 52 år gammal.

3. Nils Olsson Botnekarl.

Denne märklige man, som efter tidens sed också kallades Nicolaus Olai Botteniensis, var född i Piteå, hvarför han i ungdomen fick bära namnet: "Pithe-Nisse". Troligt blef han filosofie magister i Rostock, Tyskland, ty der befann han sig 1584 och försvarade utgifna teser. Sedan blef han professor i teologi och hebreiska språket i Upsala, eller var det, när konung Johan flyttade honom och hans ämbetsbröder till den af honom upprättade nya högskolan i Stockholm 1585. Det dröjde dock icke länge förrän konungen blef missnöjd med honom, emedan han gjorde motstånd mot

den nya messboken. När hvarken lock eller pock hjälpte, lät konungen fängsla honom och föra honom till Wendholms slott, der han strängt bevakades. Huru länge han satt der är icke bekant, men 1591 återflyttades han med de öfrige professorerna till Upsala, der han intog sin gamla lärostol. Vid det stora religionsmötet derstädes 1593 blef han med stor röstöfvervigt vald till mötets ordförande, en ära, som han allvarligt undanbad sig, emedan han icke hade förtroende till sin skicklighet; men biskopen svarade honom, att det var afgjordt såsom oföränderligt, att den som fick de flesta rösterna skulle tjena som ordförande. Den 3:je mars öppnade han den första sessionen med ett tal, hvori hertigen och rådet berömdes för deras omsorg om religionen. Emedan. "alla concilia icke varit goda och Gudi behagliga", slutade han med en innerlig bön, att detta möte måtte hafva en bättre lycka. Derefter uppläste han 7 punkter, som han affattat om den Hel. Skrift och dess rätta förstånd, hvilka punkter blefvo diskuterade. Efter detta upptogs augsburgiska bekännelsen, lästes och genomgicks punkt för punkt, och genomgingos sålunda 9 artiklar på

samma dag. Den 5:te mars fortsattes med augsburgiska bekännelsen till dess den på eftermiddagen afslutades. Här af kunna vi nog förstå, att Augsbургiska bekännelsen var förut väl bekant för den svenska kyrkan och i synnerhet för dess presterskap, annars hade man nog icke hunnit genomgå den på två eller tre dagar. "Då granskningen sålunda var afslutad uppstod biskopen i Strängnäs, Petrus Jonæ, samt frågade rådet och de församlade, om de ville gilla denna läran, hvarom man nu talat och handlat och beständigt vid den samma förblifva änskönt Gud skulle så behaga, att de derför något lidande utstå måtte?" Allasvarademed en mun: "Vi vilja derför våga allt hvad vi i denna verlden ege, både gods och lif." Då sade ordföranden med hög röst: "Nu är Sverge blifvit en man och alla hafva vi en enda Gud." Detta ögonblick var till sin innebörd kanske det betydelsefullaste i hela den svenska nationens historia. Det var en födelsestund efter 70-åriga födslosmärter och det andefoster, som föddes, var bestämdt att föra den lilla nationen till everldelig ära. Nedan för vilja vi tala något om följderna af Upsala möte, här vilja

vi fästa uppmärksamheten på den omedelbara betydelsen af Nils Olssons inspirerade utrop. Då man frånräknar hertig Karls kalvinistiska och privata meningar, rådde hos det svenska folket en lofvärd endrägt i religionen redan före detta viktiga ögonblick. De, som gifvit efter för konung Johans lockelser och hotelser, visade sig ångerfulle och synes icke hafva fått någon ro förr än de åter voro i förening med den äkta luterska kyrkan. Vid diskussionen af augsburgiska bekännelsen höras inga motsägelser och inga missljud. Ingen behöfde frukta för att fritt uttala sin mening; det enda, som någon kunde hafva fruktat för, var den allmänna opinionen. Men just detta bevisar, att det redan rådde en stor enighet i tron bland det svenska folket; denna endrägt behöfde offentligen uppenbaras och det var detta som skedde, när mötet enhälligt antog den augsburgiska bekännelsen. Här se vi betydelsen af en offentlig, bestämd trosbekännelse såsom ett igenkänningstecken och såsom ett uttryck af ett folks religiösa medvetande. Hittills hade den svenska luterska kyrkan icke haft någon annan läronorm än den, att man skulle "predika Guds rena ord."

Så länge det gälde att nedrifva den gamla kyrkans missbruk och villfarelser, var väl denna fordran tillräcklig; men icke så, då det gälde att bygga upp den nya. Då var denna trosnorm för allmän; då behöfde man bestämma hvad som var "Guds rena ord." Efter augsburgiska bekännelsens afgifvande inför kejsaren 1530 dröjde det i öfver 60 år, innan den svenska kyrkan antog den såsom sin bekännelse- tros- och läronorm. Hvad var orsaken? Orsaken kunde icke ligga deri, att bekännelsen var okänd för kyrkan, ty den var ganska väl bekant, åtminstone för presterskapet och de bildade klasserna. Något mötstånd mot dess innehåll visar sig och föga; tvärtom kan man säga, att på få ställen, om ens någonstades, der man hade formligen antagit augsburgiska bekännelsen såsom symbol, lärde man så endrägtigt i öfverensstämmelse dermed som just i Sverge. Orsakerna till dröjsmålet kunde ju hafva varit flera; men hufvudorsaken tro vi hafva varit den, *att intet passande tillfälle för en bekännelses utgifvande eller antagande gafs åt det svenska folket förr än vid Upsala möte 1593.* En trosbekännelses antagande kan icke ske när som helst, då det

är fråga om en folkkyrka och en nation. Dertill fordras särskildta och utomordentliga uppfordringar. En sådan uppfordran hade det svenska folket icke haft förr än nu; nu gälde det att inför sin laglige konung och öfverhet värna sin tro genom att offentligen och endrägteligen bekänna densamma. Men i och genom denna akt kan man säga, att svenska folket föddes på nytt som en nation. De bekänna här endrägteligen, att de gent emot konungen hafva oförytterliga rättigheter, som de vilja försvara med lif och blod. När hade det svenska folket förr såsom en hel nation uttalat ett sådant fullt medvetande om sina fri- och rättigheter? "För yttranderätt och samvetsfrihet behöfva vi icke tacka." Sådana ord uttalades frimodigt vid Upsala möte; och de ådagalägga tydligt nog hvilken anda det var, som nu besjälade folket. Icke underligt därför att ordföranden kunde utropa: "Nu är Sverge blifvit en man och alla hafva vi enda Gud."

Under fortgången af öfverläggningarne visade Nils Olsson sig mån om kyrkans sjelfständighet och ville förekomma hennes fullkomliga uppgående i staten. Han förbrådde nämligen biskoparne, att de bort-

gifvit sin jurisdiktion till kansliet, "talandes ock hårda ord till kronans betjente uti kansliet, som skulle de med sina befordringar gjort ingrepp i biskopsämbetet." Alla erkände att han väl och redligt utfördesitt värf såsom ordförande. Då Upsala akademi åter upprättades, sattes Nils Olsson till domprost den 1 augusti 1593 och erhöll bondkyrkan till praebende. Sedan Abraham af Ångermanland blifvit afsatt från ärkebiskopsämbetet, blef Nils Olsson hans efterträdare 1599, men dog redan den 18 maj 1600 i Stockholm utan att blifva biskopsvigd.

Äfven på ett annat område blef Nils Olssons namn känt, hvilket skedde 1598, när han var professor och domprost. Under striderna med konung Sigismund ankomma 3000 Finnar till Roslagskusten för att understödja konungen. Då beordrade hertigen Upländningarne att angripa dem i ryggen, medan han anföll dem från sjösidan. Till anförare för Uplandsbönderna förordnades bland andra två Upsala professorer, vår Nils Botnekarl och Jacob Erikson. Detta tåg fick namn af "korftåget", emedan matsäckarne bestodo mest af korfvar; men lika godt, det lyckades och Finnarne drogo hem igen.

4. Petrus Jonæ.

Af A. J. Arvidsson låna vi följande biografi öfver denne utmärkte och pröfvade man: Petrus Jonæ med tillnamnet Heltingius gifver genom de många lidanden han undergått det tydligaste begrepp om de rycktbara liturgiska bullren under konung Johan III:s regering. Han var född i helsingland, och, sedan han vid utländska lärosäten fulländat sina studier och erhållit magistergraden, utsågs han år 1568 till teologie professor, eller hvad man då benämde, läsemästare i Upsala. Men såsom en bestämd och kraftfull motståndare mot liturgien (Rödboken), ådrog han sig konung Johans bittra hat. Han kallades till Stockholm, och då all konungens stränghet, goda ord, lockelser och löften lika fåfängt blifvit använda emot hans fasta trosöfvertygelse, blef han fängslad, samt hotad såsom upprorisk med stegel och hjul. Hans raska och beslutsamma maka, Benedikta Håkansdotter, hastade till hans biträde. Ehuru ännu ej fullkomligt tillfrisknad efter en svår sjukdom, företog hon resan till hufvudstaden, efter tidenssed ridande, och bandtsig vid sadeln,

emedan hon var för svag att annorlunda der qvarhållas. Anländ till Stockholm, måste hon lyftas af hästen och uppbäras i sitt rum, och der blef hon sängliggande i nio veckor. Sedan utstod hon mångfaldiga lidanden genom konungens förföljelse, hvilken hos henne funnit samma religiösa orubblighet som hos hennes man. All deras egendom samt alla lifsmedel både i Upsala och i Tunbo, det han som annex innehade, blefvo på konungens befallning borttagne, och deras barn blottstälde för hungersnöd.

Emedan Petrus Jonæ fortfor att vara lika orygglig, beslöt man att afföra honom till Narva; men han flydde ur sitt fängelse den 29:de september 1581 och undkom till Tyskland. Konungens vrede uttömde sig då emot hans hustru och han befalte hennes fängslande. Hon befann sig åter jämte sina barn på vägen till Stockholm för att anropa konungens nåd, när hon underrättades af sin man om hans flykt och den fara, som hotade henne. Det var sent på hösten. Hela natten hade hon färdats med de små uti köld och urväder, då hon erhöll varningen, samt nödgades qvarlemna barnen i en bondstuga och sjelf

fly undan genom skog och mark för konungens utskickade. Efter mångfaldiga lidanden och lifsfaror, gående i snö och is genom sankt kärr och eländiga marker, samt uti oafbruten fruktan att blifva gripen, räddade hon sig till bergslagen och sedan till Nyköping, under hertig Karls beskydd och derifrån till Lybeck under nya lifsfaror och obeskrifliga besvärligheter.

• Skyddad af hertig Karl, återkom Petrus Jonæ till fäderneslandet, och erhöll kort derpå Nyköpings lediga pastorat. Här författade han en skarp och frisinnad skrift emot liturgiens införande, hvilken underskrefs af Södermanlands fleste prester. Konung Johan förklarade Petrus Jonæ och presterskapet brottslige för olydnad och uppror mot öfverheten; men hertig Karl församlade presterna till Örebro år 1588, hvarifrån desse utfärdade en ännu allvarssammare skrift emot nyheterna i trosläran. Tvänne år förut hade Petrus Jonæ fått stiftets kallelse till biskop i Strängnäs, och blef dertill äfven af hertigen utsedd, hvilken tjänst han likväl, för konungens motstånd skull, ej fick tillträda förr än år 1593. Här erhöll han ändtligen lugn och hvila och afsomnade den 4:de december 1607, 69 år

och sex månader gammal, trött af ålder, arbete och möda.

5. Petrus Kenicius.

(Af A. J. Arvidsson.)

Denne, en af svenska kyrkans mest utmärkte fäder, blef född år 1555 i Baggböleby af Umeå socken i Vesterbotten. Hans fader var landthandlanden Könik Olufsson, af den öfver vester- och norrbotten så vidt utgrenade Bureslägten; hans moder hette Anna Olofsdotter.

Sedan Kenicius i sina föräldrars hus erhållit någon undervisning, försändes han 1569 till Gefle skola, och afgick efter sex års vistande derstädes till akademien i Upsala. Här invigdes han till prestämbedet år 1578; men ernade likväl fortsätta sina studier, då han af en utbruten pestsmitta kort derpå nödgades återvända till sin hemort, der han biträdde församlingens kyrkoherde i dess tjensteutöfning intill år 1582. Enligt en annan uppgift skulle det mål föräldrarne bestämt för Kenicii studier icke varit högre än kapellanstjensten i hans födelsebygd; men som han saknade en stark predikostämman, icke kunde vinna allmogens tycke, öfvergaf han

denna bana. Vid denna tid företog han en utrikes resa, besöte tyska universiteter och erhöll den filosofiska doktorsgraden i Wittenberg år 1586. Under det derpå följande året återvände han till fäderneslandet samt blef strax efter hemkomsten kallad till professor i den nya högskolan i Stockholm.

Sedan Kenicius i tvänne år förestått denna befattning, blef äfven han indragen i de liturgiska oredorna. Uppkallad, jämtes sina ämbetsbröder, inför konung Johan och af honom tillspord, huruvida han ville underskrifva liturgien (Rödboken), nekade han härtill ståndaktigt, samt inmanades i följd deraf i fängelse, der han en längre tid qvarhölls, dels på Wentholmen i Upland och dels i Stockholm. Slutligen blef han sitt ämbete frändömd och nödgades lefva af medlidssamma människors nådegåfvor. Då konung Johans katolska religionsnit, under hans senaste år, betydligt afsvalnat, och han vid sin sista sjukdom sökt godtgöra den hårdhet och orättvisa, han förut utöfvat, blefvo Kenicius och hans fängslade medbröder frigifne och försände till Upsala, att der åter upprätta det genom konungens förföljelse i förfall råkade uni-

versitetet 1592. Kenicius emottog då teologie professionen, och utsågs vid Upsala möte nästföljande år till en af de tolf så kallade praesidis bisittare, som dervid tillsattes ordföranden till biträde.

På riksdagen i Söderköping 1595 valdes han till biskop i Skara, förestod med utmärkt drift och nit detta ämbete i 15 år samt begagnades under denna tid uti en legation till Revel vid en fredsunderhandling med Sigismund. Slutligen blef han på riksdagen i Stockholm år 1609 utnämnd till ärkebiskop i Upsala samt i ämbetet invigd den 9 juli nästa år.

Här öppnades ett vidt fält för hans alltid verksamma själ och för den outtröttliga kraftfullhet, hvarmed han omfattade alla de angelägenheter, som rörde kyrkan och undervisningen. Det uppgifves, att konung Gustaf Adolf, på hans bemedlande och tillstyrkan, gifvit universitetet i Upsala dess nya stol och dermed förenade anslag; inrättat akademien i Dorpt; utgifvit den svenska bibelupplagan, som efter konungen ännu har sitt namn; stadgat 1612 ett årligt firande af tre allmänna bot- och bönedagar; samt för öfrigt utfärdat ett antal förordningar och påbud till skolver-

kens förbättring och hospitalers inrättande och underhåll. För samma ändamål uppoffrade Kenicius stora summor af sina enskildta inkomster. Den store konungens (Gustaf Adolfs) utmärkta förtroende åtnjöt han ock oafbrutet, samt erhöll vid konungens kröning teologiedoktorsgraden den 24:de oktober 1617, och var den förste, som i Upsala emottog denna värdighet.

Efter en lång och verksam, men till en del af förföljelser och bekymmer förbittrad lefnad, slutade han sin jordiska vandel i Upsala den 3:je februari 1636, och ligger begrafven i domkyrkan derstädes.

6. Abraham af Ångermanland.

Uti denne man möta vi en annan karakter än hos de föregående trosfäder, som vi omtalat. Utan tvifvel hade biskop Abraham stora fel, dem man ingalunda kan försvara. Med olika färger hafva historie-skrifvare målat hans bild; men då man öfverväger de olika framställningarne, så tycker man sig med sanningsenlighet kunna om honom uttala det omdömet, att hans fel voro mera hufvudets än hjertats. Han tyckes hafva menat väl, men hans handlingar voro många gånger högst

ovisa, oförståndiga och förderfliga. Vi böra dock med kärlek komma ihåg honom dels för hans varma nitälskan för den evangeliska läran och dels för de många förföljelser och lidanden, som han fick utstå för sin tros skull.

Såsom namnet tillkännagifver var han född i Ångermanland. Han studerade och blef magister utrikes, men hvar känna vi icke. Efter hemkomsten blef han rektor för den nya högskolan i Stockholm 1576. Här blef han icke länge, ty han visade sig vara en häftig motståndare till konung Johans nya messbok. Konungen lät först sätta honom i Häringe fängelse, gaf honom sedan lös och förflyttade honom till kyrkoherdeämbetet i Öregrund med bibehållande af lönen. Snart visade sig, att han var i osäkerhet för papisternas stämpingar, hvarför han lemnade Öregrund och begaf sig sjöledes till Åland, der han blef kyrkoherde i Saltviks församling, men på hvad sätt känner man icke. Medan han var der skref han ett cirkulärbref till rikets presterskap, hvori han mycket allvarligt varnade för "den nya messboken". Så snart konungen fick reda på detta, utsände han några män för att gripa honom, hvil-

PONTUS DE LA GARDIE.

ka ertappade honom och förde honom till Åbo och satte honom der i fängelse. Då Pontos De la Gardie drog till den ryska fejden, fann han honom der och gaf honom lös. Sedan vistades han någon tid på Ålands klippor, men osäker till sitt lif, drog han derifrån till hertig Karl för att finna en fristad i likhet med många andra. Då mäster Abraham var så mycket hatad och fruktad af konung Johan, och på det ingen med skäl skulle kunna säga, att han hyste sådana män, som genom sina skrifter uppviglade folket mot konungen, tillrådde han Abraham att draga sig undan till Tyskland, till dess att stormen var öfver. I Tyskland, mestadels i Lybeck och Hamburg, lefde han i 13 år, understödd med skänker af sina vänner i Sverge, deribland hertig Karl. Under tiden utgaf han flere böcker till den evangeliska lärans försvar. Derigenom så väl som genom sitt nit och sina lidanden för den rena läran förvärfvade han sig ett så stort förtroende, att han vid Upsala möte i mars 1593 blef af det församlade presterskapet vald till biskop på den lediga ärkebiskopsstolen i Upsala. Han var ännu i Tyskland, när denna ära vederfors honom. Johan, den

halfkatolske, var nu död, och hans son Sigismund, den helkatolske, var nu konung i Sverge, och såsom vi redan sett ville för allt i verlden icke erkänna Abraham såsom ärkebiskop. Det var ett märkvärdigt och pinsamt möte, då Sigismund och den påflige legaten Mala Spina på slottsbryggan i Stockholm, just som de landstego, mötte hertig Karl och vid hans sida den nyvalde ärkebiskopen, Abraham Angermannus. Innan konungens kröning kunde verkställas, fordrade hertig Karl och ständerna, att han skulle bekräfta Upsala mötes beslut samt det nya ärkebiskopsvalet; men dermed förhalade han från slutet af september 1593, då han anlände till Sverge, ända till den 19 februari 1594 i hopp om att på något sätt komma ifrån saken. Ändtligen var han tvungen att bekräfta äfven ärkebiskopsvalet, men helt kort före kröningen, så att mäster Abraham enligt somliga blef vigd till ärkebiskop på förmiddagen och på eftermiddagen krönt han konungen. Men vid den senare akten lär han ej gjort mer än att läsa bönerna, enligt somliga äfven hållit kröningspredikan, men konungen tillät ej den förhatade mannen att sätta kronan på sitt hufvud, utan är

det troligt, att den gamle biskopen i Vesterås, Olaus Stephani Bellinus, hade den äran.

Alltså hade mäster Abraham vunnit en stor seger. En häfdatecknare säger om honom: "Mången man bär väl sin motgång, men svindlar och faller i medgången. Så gick det ärkebiskop Abraham". Måhända detta omdöme inträffar på honom; men på samma gång kan det ju vara möjligt, att orsaken till hans handlingar är att söka mera dels uti hans ovisa nit och dels uti tidsförhållandena. Om man jämför honom med hertig Karl, som ändtligen blef hans konung och domare, så torde han icke stå sig så illa. Man behöfver icke göra någondera af dem till en skrymtare eller till en af högmod uppblåst människa. De voro båda uppriktiga i sinnet och lika oböjliga; men Karl var mycket klokare än Abraham, och det, som utgjorde den stora skillnaden dem i mellan, var, att Abraham var luteran och Karl var reformert. Äfven den omständigheten, att Abraham under oenigheten med hertig Karl vände sig till konung Sigismund, för hvilken sak han egentligen blef fäld, kan måhända få ett vackrare namn än förräderi om man besinnar, att Sigismund ännu var Sverges

laglige konung, och att det var en trosartikel i Abrahams tro, nämligen att under alla omständigheter vara den lagliga öfverheten lydig. Med detta "måhända" såsom en broms i backen vilja vi nu höra hvad Afzelius har att berätta om Abraham, sedan han blef ärkebiskop. "Hertig Karls nit om den evangeliska läran var rent och utan svek. Han ville erfara huru prester-na lärde och lefde i landet samt huru folket tog lärdomen emot och sin tro med kristlig, sedlig lefnad bevisade. Att detta främja och erfara rätta tillståndet i församlingarne, anbefalde han ärkebiskopen genomresa allt landet och noggrant allestädes om så väl lärans som sedernas renhet ransaka. Hvar lagman i sitt lagmansdöme, hvar biskop i sitt stift och hvar fogde i sitt fögderi skulle honom följaktige och behjelplice vara. Ärkebiskopen var i sin bok och i sitt andliga kall väl förfaren; men hela sin tid kringsläpad i fångelser eller biltog, vistande i främmande land, oförfaren(?) med svenska folkets lagar och seder, var han ringa skickad till så vigtig förrättning." (Detta är ingen god förklaringsgrund. Huru mycket enklare är det ej att antaga, det Abraham tog öfver-

hetens befallning på fullt allvar och i sin ovishet ämnade fullgöra den så, att det skulle vara gjordt. Red.) "Dertill var hans sinne allt för stormigt vordet under långvarigt lidande, så att han framfor utan all skonsamhet och ofta utan förstånd, väckande bestörtning och oro allestädes, der han kom i landet. Han lät igenstena alla de heligas källor, som voro i hans väg; han lät förstöra helgonbilder och altartafior, och förlorades då många vackra minnesmärken, så väl från hedniska som kristna forntiden." (Men detta var väl ändå icke så farligt — red.)

"I alla kyrkor lät han kungöra sin ankomst, strängt anbefallande presterne med sina åhörare tillstädeskomma, der han satt till doms öfver alla anklagelser jämväl sådana, som under verldslig domstol hörde. Ohörsamhet mot presterne, försummande af gudstjenst och sakramentens bruk straffade han med höga böter till kyrkan, än af oxar och kor än af penningar". (Som väl är kan ingen säga, att han såg sig sjelf till godo utaf böterna — red.) "Enfaldiga och okynniga människor anklagade hvarandra för häxeri, blåkullefärder och trolldom, och de olycklige anklagade dömda

han genast till ris och spöslitning. Många andra sällsamma straff, såsom att öfvergjutas med visst antal ämbar kallt vatten, ådömde han ock för mindre och sällsammare förbrytelser. Men den mesta oredan kom derutaf, att han alla dem, som en kvinna lägrat hade, dömdes till giftermål med henne, emedan han ansåg kvinnans heder icke annorlunda upprättas kunna; och verkställdes vigseln genast, ehvad de dertill samtyckte eller icke". (Således hvad som var värst hos honom var icke värre, än att bibeln lärar precis detsamma, med undantag af att ingen bör vigas till äkta mot sin vilja — red.) "Många och svåra klagomål öfver denna ärkebiskopens framfärd kommo för hertig Karl, som då regementet förestod i Sverge, och underlät han icke, att mäster Abraham hårdeligen derför tilltala. Detta hårda tilltal, och kan väl hända hertigens benägenhet för de villfarelser i läran, honom tillvitades, föranledde den hetsige biskopen att önska konung Sigismunds återvändande till fäderneslandet, det han äfven i bref till konungen tillkännagaf, anklagande hertigen för hårdhet och orättvisa. Några sådana bref lo i hertigens händer och slutades alltså,

att ärkebiskopen af den nedsatta domstolen i Jönköping dömdes från ämbetet, gods och ära. Sedan måste han länge i uselt fängelse å Gripsholms slott försmäktas, till dess han utaf vanvård och uppåten af ohyra i stort elände slutade sitt oroliga lif samt blef i Kernbo kyrka begrafven”.

En annan biograf säger: “den 3:je febr. 1599 dömdes han från ämbetet, och sedan den 7:de i samma månad dömdes han af ständernas fullmäktige från ära och heder, samt slutligen fördes till Gripsholm och kastades der i fängelse. Blottställd för allt slags elände, och omsider förtärd af ohyra, omkom han der 1607 efter nio års fångenskap (!) och begrofs i Kernbo kyrka, emedan öfverheten nekat honom ett griftrum i Upsala”. Så ömkligt slutade den man, som vid Upsala möte med sådan stor endrägt korades till rikets ärkebiskop. Vi kunna icke tro annat än att flera blad finnas ännu oskrifna i den mannens historia.

7. Mäster Erik Skeppare.

I flera afseenden likna E. Skeppare och biskop Abraham hvar andra både till lynnet och i deras oroliga lif, äfven som deri att de hafva blifvit framställda i ett

mindre vackert ljus för efterverlden. Werving, som har skrivit Karl IX historia, synes icke alltid satt en rätt färg på Karls motståndare, och därför kan man icke med trygghet lita på hans uppgifter rörande sådana män, som mästern Abraham och mästern E. Skeppare. Om den senare vilja vi hufvudsakligen meddela hvad Afzelius säger om honom och på samma gång fullständiga berättelsen från andra källor:

I Vårfru-kyrkan i Enköping ligger på gången nära predikstolen en vacker grafsten, i hvilken ett skepp, seglande i storm, är uthugget. Derunder hvilat kyrkoherden Erik Skepperus efter en stormig och orolig lefnad, såsom det betecknas med bilden på stenen. Hans fader var en ångermanländning, Olof Ersson Skeppare, som var Gustaf Vasas egen skeppare, och bodde i Stockholm såsom en tämligen förmögen man. Somliga säga, att sonen Erik föddes i Ångermanland 1555, innan föräldrarna flyttade till Stockholm. Efter faderns yrke tog han sitt namn såsom tidens sed var.

Han reste utländes, inhemtade goda kunskaper och blef magister. Efter återkomsten blef han först komminister i St. Nicolai församling omkring 1577, blef se-

dan kunglig hofpredikant och konung Johans biktfader; utnämndes 1583 till rektor vid den nya högskolan i Stockholm och fick året derpå Bränkyrkan till präbende. Han stod således högt i konung Johans förtroende och blef af honom uppkallad och med många smickrande ord öfvertalad att skrifva en bok och deri bevisa, att den nya messordningen var fullt öfverensstämmande med Guds ord och den evangeliska läran. Han lofvade att företaga det arbete, som konungen förelagt honom; men när han hade väl begrundat Rödbokens innehåll och jämfört den med Guds ord och Luthers lära, förnam han snart, att det var påfviskt ogräs, som utsåddes med denna bok, och att den ej hade någon grund i Guds ord. Andra säga, att han verkligen utarbetade en sådan försvarsskrift för rödboken, men att han deröfver fick ett så stort samvetsagg, att han i en annan skrift återkallade sin villomening och blef från denna tid den påfviska religionens häftigaste motståndare. I alla händelser handlade han redligt, ty han gaf konungen öppet och ärligt tillkänna, att han icke kunde med godt samvete försvara rödboken; att han fann den leda bort från Guds ord till

påfvisk villfarelse o. s. v. Deröfver blef konungen mycket förbittrad på honom, kallade honom "vändkåpa", dömde honom genast som förrädare, fattade honom i håret, slog honom till marken, trampade honom under fötterna, dervid tillämpande Guds ord på sig sjelf: "På lejon och huggormar skall du trampa". Den oskyldige mannens inelfvor togo häraf skada, så att han hade lidade deraf allt intill sin död.

Efter sådan misshandel blef han af en vaktknekt släpad i fängelse, och der satt han så länge konung Johan lefde. Möjligen räckte denna fängelsetid ej mer än i två år. Vid Upsala möte var Skepperus ett af de tolf bisittarne och tog en verksam del i mötet; det var han, som yttrade de frisnnade orden, då biskopen i Linköping föreslog en tacksägelse till hertig Karl och rådet: "för yttranderätt och samvetsfrihet behöfva vi icke tacka". Möjligen lade detta uttryck grund till den ovilja, som Karl sedermera visade mot Skepperus. Den 17:de mars 1593, således under mötet, blef han utsedd till kyrkoherde i den viktiga Storkyrkoförsamlingen i Stockholm och blef således efterträdare till konung Johans hofprest och liturgiäns försvarare, Petrus Paulinus,

eller Peter Påfvelsen, den ende prest, som Upsala möte formligen afsatte. Man har velat påstå att P. Påfvelsen blef afsatt på svaga grunder, såsom att han i sin likpredikan öfver ståthållaren på Stockholms slott, Nils Hanson, affiden som katolik, sagt, att "hans själ var hos Gud i paradiset"; men detta är uppenbarligen ett försök af dess fiender att vilja förringa Upsalamötets män och deras omdömesförmåga. Påfvelsen var katolik med hull och hår och ändå en mycket högmodig sådan. I ett tal till Stockholms innevånare sade han: "I paddor ären icke värdige en sådan hög och dyr man. Jag är ock ett högre och bättre kall värd, än att vara eder kyrkeherre. Lucifer må predika för eder m. m."

Då konung Sigismund ankom till Stockholm på hösten 1593 med sina papister och gjorde sitt häftiga anfall på den luteriska bekvännelsen, så var det Skepperus, som tog upp striden och från sin predikstol i Storkyrkan höll sina ljungande tal emot dem och framfor så skonlöst, att jesuiterna satte försåt för hans lif. Sjelfve hertig Karl skref honom ett varnande bref, befallande honom upphöra med "sådan olåt" på predikstolen, deraf åhörarnes sinnen

sattes i oro och mot sjelfva konungen upp-eggades. — Det tilldrog sig derpå, medan konungen höll sitt hof i Stockholm, att han efter katolska furstars sed, tillika med sin drottning och till minne af den dag, då Frälsaren tvådde sina lärjungars fötter, i Storkyrkan förrättade denna fromhetsgerning med tvagning af tolf fattiga tiggares fötter. Deröfver förbittrades mästern Skepperus högeligen och predikade så för sina åhörare, att ingen människa ville sedan förbarma sig öfver de tolf uslingarne. Vid pågående fottvagning, såg man en framkrypa på sina knän och kyssa de tolf tiggares fötter, innan konungen och drottningen tvådde dem; det var påfvens ombud vid konungens hof.

Att Skepperus haft redligt nit om tros-lärans enhet och renhet, synes af hans försakelser och tåliga, långvariga lidande för sanningens skull. Han var häftig och ovislig i många stycken, men att han blef invecklad i politiska svårigheter och deribär sig hufvudlöst åt, synes hafva varit en tillställning utaf hans fiender. Säkerligen är det af sina fiender, som han blef beryktad, att vid den tidende, som först utspriddes, att konungen segrat vid Stånge bro,

hafva fördömt hertig Karl i sin predikan, men strax derefter, när det blef känt, att hertig Karl vunnit segern, hafva högeligen prisat honom. Sannolikare är, att hertig Karls afvikande från den rena evangeliska läran till de reformertes villfarelser hade vändt den nitiske lärarens sinne emot honom. De riksens råd, som åstadkommit fiendtligheternas utbrott mellan konung Sigismund och hertigen, hade indragit honom i sina stämplingar så, att han ånyo ådrog sig hertigens vrede och dömdes af en nedsatt domstol i Jönköping såsom brottslig, förlorade sitt ämbete och för andra gången sattes i fängelse. Detta borde ännu vara en varning för prester, att icke be-
fatta sig med politik. En prest, som blandar sig i politik, förlorar gerna derigenom sin karaktär som prest och själasörjare.

Men hertigen tyckes icke hafva funnit hans förbrytelser så svåra, då han ett år derefter gaf honom lös och förordnade honom till domprost i Upsala. Här for han åter ut med ovist nit mot kalvinisterna och emot Karl, ehuru Karl då var konung, och ådrog sig ett straffande bref från honom, deruti han blef predikstolen förbjuden. Deraf kan man se, att den anklagel-

sen mot S., att han sökte efter konungens ynnest, bortfaller. Han aktade icke konung Karls förbud utanfortfor att predika. Deröfver vredgades konungen och skref till ståthållaren på Upsala slott: "Vårt förbud är intet fogdeförbud, utan befalle vi eder, att I tagen honom på stället (från predikstolen) och sätte honom i en kammar med starkt lås utanföre och förhöre med den fördömde Skepparen, hvi han hafver tagit sig sådan dristighet uppå. Så framt det icke sker, så skolen I få ett härberge, som I kunne blifva väl förvarade med honom; der rätter eder efter".

Någon tid derefter lät konungen anställa ett samtal mellan kalvinisten Forbesius och några lärda luterske lärare. Då var Skepperus bland dem, som manligen försvarade den evangeliska läran, och troligt är, att konungen deraf blef från sin iråcade villfarelse vänd, emedan han derefter förordnade Skepperus i Enköping. Der blef han i lugn och ro till sin död den 14:de mars 1620.

* *

Flere andra män, som vid denna tid lefde och togo del i förhandlingarne, kunde här omtalas, men utrymmet förbjuder det,

hvarför vi måste stanna med dem, som nu blifvit nämnda. Imellertid är vår svenska luterska kyrkas historia icke så fattig på intressanta och berömlige personer, om de bara framdragas i ljuset; men olyckan är, så synes det, att de äro *svenskar*, folk af vårt eget folk, och därför måste de sättas undan i glömvran under jagten efter utländska märkvärdigheter.

Bykyrkan.

På tallomkransad kulle ett litet tempel står,
dit upp en skara tågar, när sabbatsklockan går,
från arbetsveckans möda hon söker frid och ro
i Herrens helga boning, der svalan funnit bo.

Från heligt altar strålar en gyllne korsgestalt,
visst den för ögat ställer det, som är själens allt,
och korsets helga lära derinne ljuder klar
och ned med tröst sig gjuter i bröst, som plågad var.

Men invid templet bygges så tätt och rad vid rad
med tårar och med klagan de dödas tysta stad.
Och vemodfull jag läser på marmorn kända namn;
der hvila gamla vänner så lugnt i grafvens famn.

Dock se, — mot gyllne spiran sig bryter solens glans
och kastar omkring korset en praktfull strålars krans;
och åter glad jag skåder, att ljus bland grafvar hor,
Der ädla hvetekornet till lif i mulden gror.

Så susen då, I tallar, kring grafvarne er sång
vid strömmens spel i dalen, hvarest jag mången gång
ett förspel har förnummit till denna harmoni,
som öfverallt skall brusa, när skapelsen är fri.

LUDVIG.

**Beslut fattade vid och följ-
derna af Upsala möte.**

Beslut fattade vid Upsala möte.

Det, som egentligen utgör Upsala mötes beslut, 1593, är icke detsamma, som protokollet öfver mötet, utan det beslut eller den endrägtiga öfverenskommelse om religionen, eller trosläran, kyrkosederna och författningen, som antogs af representanter af Sverges rikes folk vid detta möte. Andra saker förekommo äfven, behandlades och afgjordes, men de ingå ej i detta beslut.

Beslutet utgick i hertig Karls namn i första rummet, jämväl "i Sverges rikes

råds, biskopars och menige presterskaps" namn. I underskriften nämnes "Karl, Sverges rikets råd, biskopar, riddersmän och adel, presterskap och köpstadsmän". Bönderna nämnas icke, ehuru enligt Geijer "många voro med". Måhända det gäller som en förklaring, då han säger: "Underskriften å Upsala mötes beslut äro för öfrigt ej alla tecknade på stället. Det kring-sändes och underskrefs i stiftet". Men att böndernas namn icke nämnes bland de andra rikstånden i sjelfva beslutet är väl ändå ett bevis på, att de ansågos såsom omyndige; man kan dock tänka dem såsom inneslutna uti uttrycken: "lägre stånd" och "lekmän", som förekomma i urkunden.

Efter att hafva påpekat *behofvet* af ett sådant möte med anledning af den oenighet och ovisshet, som hade för en tid egt rum, nämnes *ändamålet* med mötet. I beslutet heter det: "Är fördenskull nu ut-af allas vår samdrägtiga åstundan och beviljelse beramadt blifvit, att en sammankommelse af de förnämsta stånd här i riket, högre och lägre, lärde och lekmän, måtte hållen blifva, nu på närvarande år, efter Kristi börd, 1593, Dominica Esto Mihi, som var den 25:te februari, här i Upsala,

till att göra en förening uti den kristliga läran, såsom ock kyrkoseder, församlingens disciplin, och lagligt ärkebiskops- och andra biskopars val, med flera nödiga punkter, som hafva synts nyttiga och rådliga vara; hvarför ock nu i den heliga Trefaldighets namn, på förenämde dag och tid, näst en innerlig åkallan till Gud den allsmäktige, efter en gudelig, noga och flitig öfverläggning af oss samtligen friviligen, onödgade och af välbetänkt och berådt mod, om dessa efterskrifne punkter så endrägteligen förent och beslutadt är som här efterföljer”.

Ändamålet med mötet var således att göra *en förening* a) i den kristliga läran, b) i kyrkoseder, c) i församlingens disciplin eller kyrkostyrelsen. Vidare var ändamålet med mötet, att hålla lagliga biskopsval, samt behandla andra punkter, som kunde vara nödiga och nyttiga. Här hafva vi således både ändamålet med och programmet för mötet. Låtom oss nu se huru det utfördes.

Rörande den första punkten eller den kristliga läran beslöt mötet: “Vi alla vilja blifva vid Guds rena och saliggörande ord.” Under denna rubrik bestämmes *hvad som*

är Guds ord, nämligen de heliga profeters, evangelisters och apostlarsskrifter; vidare, att den Heliga Skrift af den Helige Ande har sitt ursprung; att den innehåller fullkomligen allt, som vi skola tro och göra till salighet; att den är ett rättesnöre till att döma, åtskilja och förekomma all tvist i religionen och ingen förklaring af andra behöfves. Man märker, att Concordieformeln hade blifvit tagen till eftersyn.

Sedan fäderna hade sålunda nedlagt trosregeln, nämligen Guds ord, fortgå de att aflägga sin bekännelse om huru de tro, eller uppfatta Guds ord, och detta göra de med följande ord: "Dernäst bejake och vederkänne vi oss alldeles vilja hålla vid de Apostoliska, Nicæniska och Athanasii symbola såsom ock vid den äldsta, rätta och oförändrade Augsburgiska Confession, hvilken af kurfurstar och städer blef öfverantvardad kejsar Karl den femte på den stora riksdag i Augsburg, år efter Kristi börd 1530".

Rörande kyrkoseder och församlingens disciplin, som behandlades hvar om annat, är att bemärka, att man med kyrkoseder förstod detsamma som *kulten*, eller gudstjensten och de religiösa handlingarna, och

med disciplinen förstod man kyrkoförfattningen och dess tillämpning.

I kultfrågan säges, att man ville "blifva vid den religion, som i salig konung Gustafs sista regements- och salig ärkebiskop Lars Petri Nericiani den äldres lifstid både i lära och kyrkosed här i riket blef hållen". Denna religion säges vara framställd i den "prentade kyrkordningen, som utkom af trycket 1572". Det erkännes, att deri förekomma ceremonier, som kunna och böra ändras så snart som folket derom blefvo bättre undervisade. Man stannade vid den grundsatsen, att de kyrkoseder, som i och för sig icke äro syndiga eller leda till förargelse, kan man behålla; att kyrkan kan ändra sådana ting, när det sker med endrägt och öfverensstämmelse med evangelium. Men våra fäder voro också sant konservativa och stodo fast vid den historiska utvecklingen. Det, som i fäderneslandets kyrka hade blifvit författning, bruk och sed: det ville de behålla, när de utan synd kunde göra det och icke förkasta det för utländska meningar och reformer. Häri hafva de också gifvit oss ett godt föredöme. I afseende på disciplinen bestämmes, att man ville vidblifva den förstnämnda

kyrkoordningen af 1572, hvilken innehåller "sjelfva grunden". Men denna kyrkoordning kan utvecklas, om behofvet kräfver det, ty säga de: "Och der som sjelfva saken så kräfver må det som yttermera behöfves, med biskoparnes och kapitlens gemensamma samtycke, blifva tillagdt, och förmerad". — Kyrkoförfattningen skulle således tjena folket, och icke folket kyrkoförfattningen. Under författningen lemnas samvetsfrihet åt främmande religionsbekännare d. v. s. åt utländningar, som uppehöll sig i riket för handels och vandels skull; men de fingo ej hålla några uppenbara religiösa sammankomster. Längre hade man ännu icke kommit med religionsfrihetsfrågan.

Mötet förkastade uttryckligen den påfviska läran, enkannerligen konung Johans liturgi, som ansågs "såsom en port och ingång till all annan påfvisk gruflig villfarelse". Vidare heter det: "Desslikes och alldeles afsäga vi alla *sakramentariers*, *Zvinglianers* och *Calvinisters* villfarelser, så och vederdöpare och alla andra kättare, ehvad namn de helst hafva kunna, någon tid till att inrymma, gilla eller samtycka".

Desse äro hufvudpunkterna i hvad som

kallas och utgör Upsalamötes beslut. Genom detta beslut bekände det svenska folket sig genom sina representanter att vara evangelisk-luterska kristna, och vi kunna trygt påstå, att de voro fullt medvetne om hvad de gjorde. Reformationens grundsatser hade under ett tidslopp af 70 år arbetat sig fram till seger hos det svenska folket, som nu stod upp och som en man bekände hvad det trodde, inför konungar, furstar och nationer.

Följderna af Upsala möte.

De omedelbara följderna blefvo, att en gräns sattes för den katolska kyrkans stämplingar i Sverge, och att den katolska villfarelsen blef med rötter uppryckt. Det var ingen ringa fara, som hotade det svenska folket; vi känna ju de ljusa förhoppningar, som påfven och hans kardinaler gjorde sig om Sverges återvinnande under den påfliga stolen. Ho vet huru det hade gått, om ej folket vaknat till fullt medvetande och värnat om sin tro och tagit på sig den andliga rustningen i kampen mot denne fiende. Fienden blef besegrad, Sverge blef evangeliskt-luterskt istället för romersk-katolskt — kunna vi mäta den himmels-

vida skilnaden? Om vi säga, att denna skilnad är så stor som natt och dag, så öfverdrifva vi icke saken. Vi se denna skilnad äfven i yttre afseende, om vi jämföra tillståndet bland de folk, som stått under påfvens regemente, med folket i vårt fädernesland. Med reformationens seger fick det svenska folket evangelium i sin renhet, salighetens väg genom tron på Kristus utan lagens och alla människogerningar blef uppenbarad; man fick en öppen bibel med full frihet att läsa, tänka och tro.

En annan följd af mötet blef, att svenska folket blef andligen sjelfständigt gentemot sina konungar och sin öfverhet. Från denna tid lyckades ingen svensk konung att genomdrifva den satsen, att undersåtarne måste rätta sig efter regenten och antaga hans religion, utan motsatsen kom att blifva lag. Härmed satte man också en viss gräns för statsmaktens godtyckliga ingripande i kyrkans angelägenheter, hvilken har visat sig särdeles helsosam för svenska folket. "Upsalamöte", säger Geijer, "hvars åminnelse svenska kyrkan hvar hundrade år firat, var ett stort och afgörande steg. Det befästade reformationen i Sverge och, ge-

nom sina följder, i Europa". Detta påstående är onekligen sant. Hvar och en, som vaken läser verldshistorien, erkänner det. Men vi vilja utsträcka påståendet litet längre och säga, att följderna af Upsala möte blefvo protestantismens seger icke blott i Europa utan ock i Amerika, ja, öfver hela världen. Låtom oss se huru detta påstående kan förklaras. Om du står på en alpspets med en liten snöboll i din hand, kan du blifva vittne till en förfärligt stor och segrande makt från en ringa obetydlig orsak. Kasta eller hellre släpp blott ned på den blida snön den lilla snöbollen, du har i din hand. Han börjar rulla ned för branten, han tar till sig mer och mer af snön; se huru han växer under farten nedför berget. Snart förvandlas han till ett större snöberg, som oemotståndligt ilar fram, afbryter och begrafver träd, hus och alla föremål i dess väg. Hvilken kraft och likväl var denna krafts början en liten snöboll, som föll ur din hand.

Var det icke träffande, att den romerske kejsaren, hufvudet för de katolska makterna i Europa, hvilken, när han stod segrande öfver reformationens folk i Tyskland och här fick höra, att Gustaf Adolf hade med sin

lilla svenska här uppträdt på krigsskådebanan, kallade honom föraktligt "snö-majestätet från norden, hvilken snart skulle smälta ned för söderns sol". Men han smälte icke. Med sin lilla flock slog han den ene efter den andre af kejsarens härar. I sjelfva sin hjeltedöd på Lützens fält besegrade han den katolska makten, och vi veta ju, att den väldiga striden, som har fått namn af den trettioåriga, slutade icke förr än att protestanterna hade fått samma rättigheter som katolikerna. Ingen nekar ju, att det var Gustaf Adolf, som gjorde en vändning och slag i saken, och att, om han icke hade uppträdt deremot, så hade frukterna af reformationen varit hjälplöst förlorade. Gustaf Adolf var ett snille och en stor fältherre; men detta hade icke hjälpt saken, om han icke varit mer än en snillrik fältherre, och om ingen annan makt hade stått bakom honom. Det, som gjorde honom till en trons försvarare, var den omständigheten i Guds hand, att han hade blifvit uppfostrad i den tro och beaktelse, som svenka folkets så endrägtigt hade bekänt i Upsala, och att han lefde i denna tro och gjorde den till sitt lifs bestämmeelse. Men ensam, hvad hade han kunnat ut-

rätta? Hvad hade han kunnat uträtta med en här, som hade varit helt eller till hälften katolsk? Hvad hade han kunnat uträtta, om han icke haft bakom sig ett enigt folk, som hade ett lefvande intresse i den strid, som förhanden var? Men nu hade han en sådan här, nu hade han ett sådant folk, som brann af samma tro som han; ett folk, som med samma lefvande intresse ville offra lif och blod för sanningens, ljusets och frihetens seger. Hör huru de bedja, märk huru de strida! Huru ödmjukt, huru skonsamt begagna de sig icke af segern? Hvilken makt hade danat dem till ett sådant folk och fostrat dem till en sådan här? Ingen annan än evangelium, som reformationen ånyo bragt i ljuset. Fostrade af och i detta ljus blef svenska folket, ehuru litet och oansenligt, i Guds hand den makt, som satte en gräns för påfvens välde och gaf en ny riktning åt världshistorien. Sådan är ofta Guds väg, att han för sina stora ändamål gör bruk af det, som i verlden är ringa och föraktadt. Reformationens seger i Sverge blef dess seger i Europa och Amerika. Hade den romerske Kejsaren segrat; hade reformationen blifvit undertryckt och öfvervunnen

i Europa, så hade den aldrig med dess rika frukter och välsignelser funnits i Amerika den dag nu är.

Måtte vi som svenskar i detta land förstå att rätt uppskatta det arf, vi fått af fromma och fräjdade fäder, samt göra ett rätt bruk deraf till vårt och våra medmänniskors välfärd!

Den heliga Thekla.

(Fritt från engelskan).

För hvarje dag i bön sig
Thekla böjt,
men ännu svar på hennes
böner dröjt.

Till det stod hennes längtan,
hennes håg,
att se den Frälsare, som
Paulus såg.

Från världens vimmel och
från världens larm

hon sökte ro i ödemarkens barm,
i bergens klyftor vid det blåa haf,
i långa nätter på martyrs graf.

Allt fåfängt var och själens qval och ve
 blott ökades, hon fick ej Jesus se.
 Och genomskinlig blef den hvita hand
 af fastande, och osläkt längtans brand.

Så sjönk hon ned tillintetgjord, förskräckt,
 der öknens sand med gråa mantlar täckt
 hvarst ensligt träd, och solen glödhett brann.
 Hon sökte döden, men ej döden fann.

Då nalkades en man med snöhvitt hår,
 hans mantel bar af största armod spår.
 En skugga djup låg på hans andedrag,
 och kroppen sargad var af gisselslag.

Han bad om hjälp af denna qvinna, som
 i heligt nit bortskänkt sin rikedom.
 Nu åt en gammal, arm och nödstäld man
 medlidande hon endast skänka kan.

Den gamle re'n sin hand till afsked räckt,
 då varsnar hon hans sönderslitna dräkt;
 hans rifna mantel bort hon taga får,
 sin egen sjal hon kring hans skuldror slår.

“Svep den omkring dig, gamle, gode man,
 din rifna mantel sy ihop jag kan.
 Och låt mig föra dig från öknens brand
 till skuggrik hvila vid en källas rand.”

Der borta var så friskt, ur källan tog
 hon vatten och hans sår och fötter tvog,
 Då lyste såsom med en sällsam glans
 och kring hans tinning slöt sig strålars krans.

Den rifna manteln under handen huld
 förvandlades till furstlig dräkt af guld.
 Och aloë och myrrhadoft kom fram
 ur silfvermoln, som öfver källan sam.

Och vattnets sorl ljöd som en jubelsalm
 vid vindens spel i löfrik dadelsalm.
 En helig bäfvan genom Thekla lopp
 och mot den gamle slog hon ögat opp.

Han var ej der, men i hans ställe stod
 en man så skön, så outsägligt god.
 Det Kristus var. — "Du skall mig finna, när
 du hjälp och lindring till min broder bär,

Och såsom jag till andras räddning kom
 så äfven du, vänd till de arma om.
 Från deras kinder torka smätans tår,
 med verksam kärlek följ i mina spår!"

Gudomlig eld i hvarje ord der brann,
 den elden rum i hennes inre fann;
 hon ville sjunka nu uti hans famn,
 på hennes läppar låg hans ljufva namn.

Då togs han bort af purpurfärgad sky,
men hjertats värld hos henne nu var ny.
I nödens barn, som hon fick hjälp bete,
Hon lärde sig att Herren Jesus se.

Några tankar med
anledning af
Amerikas upptäckt.

Man behöfver icke förneka sanningen af de isländska sagohäfderna, hvilka berätta om en Amerikas upptäckt långt före Columbus, då man säger, att det var dock han, som med påföljd gjorde den nya verldsdelen bekant för den gamla verlden. Frukten af de isländske sjöfararnes upptäckter gick förlorad, troligen genom digerdödens härjningar. Allt, som var qvar, voro dunkla, dimmiga minnen om sago-län-

der på andra sidan om Atlanten. Man påstår, att Columbus hade fått kännedom om dessa gamla berättelser, och att han lät leda sig af dem till Amerikas upptäckt. Om så var förhållandet, förringas icke dermed betydelsen af hans företag. Han synes hafva varit en man, som tidigt inspirerades af den tron, att jorden var rund, och att han följaktligen skulle kunna uppnå Asien genom att segla i vester. Han studerade oupphörligen sitt ämne och var uppmärksam på allting, som i någon mån kunde kasta ljus på det samma. Ihärdigt och outtröttligt arbetade han på att blifva i stånd att i verkligheten få pröfva, om hans föreställning visade sig riktig eller ej, och, efter alla möjliga motgångar och svårigheter, lyckades han att vinna sitt mål. Såsom ett högre mål för sin sträfvan tänkte han sig blifva ett redskap, genom hvilket Gud skulle uppenbara salighetens kunskap för okända hednafolk. Uti allt detta kunna vi märka, att Columbus var hvad man kan kalla en *försynens människa*, eller att Gud hade kallat honom till utförandet af ett stort och utomordentligt verk. Uti historiens ljus se vi nu, att Amerikas upptäckt var i sanning ett stort

Guds verk. Nu kunna vi redan börja läsa Guds tankar med denna händelse, hvilket för oss också bör vara det mest intressanta i saken. I och för sig var Columbus icke någon utomordentligt märkvärdig man, han hade inga utomordentliga snillegåfvor, eller kunskaper, eller någon stor fromhet; men han var märkvärdig för den gudomliga kallelse, han hade, och för den trohet hvarmed han vidblef och utförde densamma. Han hade en fast öfvertygelse, och han hade mod nog att följa sin öfvertygelse, äfven om han hade att underkasta sig de bittraste försakelser därför. Medan vi gerna vilja gifva Columbus all den ära, som han förtjenar, och vi ära honom allra mest såsom en man i Guds hand, så är det dock denna hand, som håller honom, och som så underbart uppenbarar sig i Amerikas upptäckt, som vi främst vilja ära och beundra.

Vår afsigt är icke att upprepa den store upptäckarens historia, den är ju, antagligen, mera allmänt känd. Blott så mycket vilja vi påminna om, att han var född i staden Genoa, Italien, mellan årtalen 1435—1446, men hvilket känner man icke med visshet. Han studerade som helt ung i

Padua, och hade förkärlek för matematik, geografi och navigation, äfvensom latin; arbetade sedan i sin faders yrke, ullkardning, någon liten tid; men hans håg stod till sjön. Man finner honom därför snart som sjöman på Medelhafvet. Sedan flyttade han till Lissabon och derifrån gör han sjöfärder på Atlantiska hafvet ned efter Afrikas kust och norr ut ända upp till Island, såsom man tror (1477). Under tiden studerar han sin aflidne svärfaders efterlemnade papper och anteckningar om sina resor och iakttagelser till sjös — ty äfven han hade varit en stor sjöfarande — och Columbus blir allt mer och mer intagen af begäret att segla vesterut i den okända rymden. Han behöfver penningar till en sådan resa, och i afsigt att erhålla hjälp framlägger han sin plan för konung Johan i Portugal; men konungens rådgifvare ansågo Columbus' plan såsom en vild dröm och råda till afslag. Sedan vände han sig i samma ändamål till konungen och drottningen Ferdinand och Isabella i Spanien, men fick äfven der till att börja med afslag. Under tiden fick han goda anbud från England och Frankrike och andra håll, och detta gjorde, att drottning Isabella

mera på sin egen risk gick in på att understödja Columbus i hans af mängden ansedd vilda företag. Fredagsmorgonen, den 3:je augusti 1492, afseglade Columbus från Palos med tre små fartyg, Santa Maria, 90 fot lång och däckad, Pinta och Nina, små odäckade båtar, å hvilka alla befunno sig 120 själar. Den, som gjort en 10 å 12 veckors resa med segelfartyg öfver Atlantiska hafvet, kan nog göra sig en föreställning om hvad dessa människor kände och tänkte under den fortsatta seglatsen mot okända rymder, samt med hvilken obeskriflig glädje de ändtligen skådade land den 12:te oktober 1492. Det var en af Bahama-öarne, hvilken de då upptäckte, och hvilken de kallade San Salvador (Den helige Frälsaren), men som nu bär det otrefliga namnet Cat Island, kattön. Snart upptäcktes, visserligen icke denna resa det fastalandet, men väl de viktigaste öarne i Vest Indien. Columbus dog i Valladolid, Spanien, den 20:de maj, 1506, efter att hafva gjort flere resor till Amerika och dervid äfven upptäckt den sydamerikanska kontinenten; den norra såg han aldrig. Men han blef, såsom ofta händer med de bäst förtjente män, dåligt lönad, ty han dog i fattigdom

och förakt. Hans qvarlefvor hafva sedan flyttats många gånger. Ändtligen sägas de ha fått sin hvilostad i domkyrkan i Havanna å Cuba, 1796; men mycket troligt är, att de aldrig kommit dit,

Men låtom oss nu stanna och reflektera litet öfver denna märkvärdiga tilldragelse, Amerikas upptäckt. Denna händelse tilldrog sig strax efter andra upptäckter, hvilka alla icke blott voro förebud till en ny tid, utan som uti sig inneburo och voro faktorer till en ny tids frambringande. De stodo också i ett mera inbördes förhållande till hvarandra. Sådana voro kompassens, krutets och boktryckerikonstens uppfinning. Dessa uppfinningar tillika med Amerikas upptäckt åstadkommo oerhörda förändringar på olika områden. Vid samma tid visade sig en märkvärdig rörelse på Andens område i det att vetenskaper och konster liksom vaknade på nytt och åstadkommo en stor jäsning inom både stat och kyrka på ett sätt, som man förr aldrig märkt. En bland de främste männen i denna humanistiska och klassiskt vetenskapliga rörelse, Johan Reuchlin, var en Columbus' samtida. Öfverallt märkte man, att medeltidens mörka, kalla vinter i Euro-

pa höll på att bryta upp, och att våren af en ny tid nalkades. Dessa händelser syftade alla på Guds rike; de voro i Guds hand ämnade att bereda rum och väg för evangelium. Den person, som Gud ville använda att på nytt förkunna det glada evangelii budskap för en i mörker försjunken värld, var redan född och nio år gammal, då Amerika upptäcktes. Luther förstod nog icke i sin tid hvad sammanhang Amerikas upptäckt hade med reformationen; men de, som lefde litet längre, fingo inse, att de hade ett märkligt sammanhang med hvarandra. Tidigt visade det sig, att i synnerhet Norra Amerika blef en tillflyktsort för dem, som å den gamla världen förföljdes för sin tro; så att den delen af den vestra kontinenten kom att befolkas af protestanter och att utgöra en fristad för alla jordens förtryckta.

Någon har påpekat det märkvärdiga sakförhållandet, att Columbus och Spanjorerne icke först landade på Nord Amerikas kust och därför icke fingo sitt egentliga fotfäste der, utan togo en sydligare kurs och kommo att få sitt stamhåll i Vest Indien, Mexico och Syd Amerika. Det synes som att Columbus hade bestämt sig för en

nordligare riktning; hvad var det då som bestämde honom för att taga en sydligare? Jo, det säges, att han rättade sig efter sin ämbetsbroder, kapten Martin Pinzons ömdöme. Denne hade sett en flock foglar flyga i sydvestlig riktning, och han resonerade så, att foglarnes väg var vägen till land. Denna rodervändning blef orsaken till, att södra delarne af vårt land icke blefvo intagna och bebodda af Spanjorer, som hitills hafva visat sig såsom påfvens mest lydiga kreatur. Man frågar om denna foglarnes flygt bör kallas en tillfällighet? Kunna vi icke hellre deri se Guds ledande hand? Jesus säger ju: att en liten fogel ej faller till marken utan den himmelske Fadrens vilje. — Var det också icke underligt, att Amerika icke upptäcktes förrän just vid denna tid? Man kan säga, att Amerika icke behöfdes förr än Columbus upptäckte henne; der var rum och bröd nog i Europa upp till denna tid, och såsom fristad för förföljda behöfvdes hon icke heller. Men ifrån den tid, som vi kalla den nya tiden, och som tog sin egentliga början med reformationen, behöfdes Amerika. Dess silfver och guld behöfdes, dess kolonialvaror och icke minst dess potatis behöfdes. Då

behöfdes Amerika äfven såsom en fristad för de för sin religion förtryckta och förföljda människor, och småningom behöfdes hon för de europeiska ländernas öfverbefolkning. Hvar skulle alla dessa människor hafva tagit vägen, om icke Amerika hade upptäckts? Häri se vi således tydligt Guds hand och nåderika försyn.

Huru såg det ut här i Amerika — ja, nu mena vi i synnerhet den del af Amerika, som vi bebo — vid den tid, då hon af Columbus upptäcktes? Skogar betäckte hela landet, som ligger öster om Mississippi, med undantag af delar af det nuvarande Illinois, smärre delar af vestra Indiana och södra Wisconsin. Vester om Mississippi sträckte sig ofantliga slätter ända till Klippbergen i vester, afbrutna der och hvar af små skogspartier utmed vattendragen. Hela landet innehades af kopparfärgade människor, hvilka från Columbus' tid kallats Indianer, emedan han trodde, att Amerika var en del af Ostindien. De utgjordes af många stammar, som visserligen stamvis hade sina särskildta områden, men ingen syntes hafva någon enskild eganderätt till jorden. Alla liknade hvarandra så mycket, att man måste hänföra

dem till samma ras; men inbördes voro de icke så litet olika, icke blott i afseende på språk, utan ock på kroppsbildning, färg och seder. Någon har antagit, att den del af Nord Amerika, som nu omfattas af Förenta Staterna, hade vid landets upptäckt en befolkning på tio millioner människor. Men detta antagande är utan tvifvel oriktigt. Utom i Mexico, Central Amerika och Peru, synes landet hafva varit mycket glest befolkadt. Redan vid den tiden hade infödingarna börjat att förminskas och deras beröring med Europeerna har, hvad Förenta Staterna angår, haft till följd en ständigt pågående förminskning. Man räknar Indianernas antal i Förenta Staterna till 350,000 för närvarande; men då räknas 60,000 på Alaska.

“Amerikas upptäckande,” säger en häfdatecknare, “födde af sig ett nytt tidehvarf; men med hvilka fasor var ej besittningstagandet af detta land förenadt!” Hvem kan tälja all den nöd, alla lidanden och alla de mord, hvarmed Spanjorerna hemsökte infödingarne i de länder, som de togo i besittning? På de Vest Indiska öarne utrotade de helt och hållet den inhemska befolkningen. Efter någon längre tid

förändrade dock de spanska kolonisterna sitt förhållande mot Indianerna så, att de började sammansmälta med dem och man finner för närvarande, att Indianerna utgöra majoriteten af befolkningen i de forna spanska länderna. Huru helt annorlunda har det gått i Förenta Staterna? Man kan visserligen icke här uppvisa några sådana gräsligt grymma handlingar mot landets urinnevånare, hvartill Spanjorerna gjorde sig skyldiga; men måne man icke har lyckats att utrota dem lika mycket och ännu mera genom att systematiskt undantränga dem och taga bort från dem lifsvilkoren?

Vi stå här framför en svår fråga. Att Europeerna ådragit sig en svår skuld genom deras grymheter mot Indianerna, det torde väl ingen rättvis människa vilja neka. En sådan skuld, som i många fall utgör en blodskuld, blir heller icke ostraffad. Blodskulder blifva såsom samhällssynder i tiden straffade på land och folk, och detta har redan skett till en del här i Amerika och kommer att ske vidare. Men på samma gång möta vi här ett förhållande, som ofta träder fram icke blott i den profana utan ock i den heliga historien: ett folk ut-

rotas af och försviuner för ett annat. I bibeln heter det, att det var Gud, som utrotade Kananeerna för Israel, och att Gud uppdrog åt Israel att föra ett allvarsamt utrotningskrig emot de kananeiske hedningarne; och då Gud öfverallt styr verldshändelserna, måste vi säga, att det är genom hans vilja och råd, som det ena folket underkufvar, uttränger och utrotar det andra. Dömer man öfver denna kamp på jorden människor imellan allenast efter den fysiska styrkan, så kan ju den darwinska satsen, "dekraftigastesegra" (survival of the fittest), låta höra sig och detta blir då hela förklaringen. Man behöfver då ej heller taga Gud med i räkningen. Men huru kan detta sakförhållande stå tillsammans med tron på en god, helig, rättvis och allsmäktig Gud? Guds verldsregering är en sedlig regering; hvad Gud gör, äfven när han utrotar hela folk, måste vara rätt. Det, som ligger till grund härför, uttalar vår Frälsare i liknelsen om det ofruktbara fikonsträdet: "Hugg detta trädet bort, hvatill skall det förhindra jorden". Gud har gifvit ett eller flera pund åt hvarje särskildt folk att ockra med, äfvensom tillräcklig lång tid att verka. Försummar då

ett folk sina pund och sin tid; står det blott i vägen och till hindern för andra folk, som visa sig vara mera värdiga sin plats på jorden: så hörer det till Guds verldsregering att taga det odugliga och onyttiga folket ur vägen. Så var det med Kananeerna, och så har det varit med Indianerna i Norra Amerika. En qvarlefva har dock kunnat räddas; men massan var oduglig och måste bort för att lemna rum för ett annat folk. Vi se ock af den heliga Skrift, att Gud har begagnat det ena folket till det andras tuktoris, och att han sedan bortkastat tuktoriset, eller ock ställer det till ansvar för den grymhet, det utöfvade, under det han betjente sig af detsamma som tuktoris. Att Europeerna kommo hit och satte sig ned och tillhandlade sig på ärligt sätt land af Indianerna såsom våra gamla Svenskar och några andra gjorde, det var rätt; men att drifva bort, bedraga och mörda Indianerna, den skulden tar ej Gud på sig, utan får tuktoriset sjelf svara därför. Imellertid är det ett sakförhållande, att flera vilda folk, och deribland Indianen, icke tål beröringen med en högre civilisation. Det är sant, att de civiliserade folkens laster har gjort mycket till att

utrota vildarne; men äfven de goda sidorna af det civiliserade lifvet hafva gjort kanske lika mycket.

Hvad månne varda af detta barnet?

Hvad afsigter hade Gud med Amerikas upptäckt? Eller är det måhända förmådet att framställa en sådan fråga? Om historien, så långt den går, är en uppenbarelse af Guds tankar och planer, så torde en fyrahundraårig historia i någon mån visa hvarthän händelserna peka. Vi fästa oss i synnerhet vid Förenta Staterna och väcka uppmärksamheten på följande sakförhållanden:

1. Det geografiska läget och landets natur. Förenta Staterna, som intaga den viktigaste delen af Norra Amerika, hafva ett godt geografiskt läge för att utgöra ett kompakt och tillräckligt isoleradtt välde eller rike. Belägna som de äro midt i mellan de öfriga verldsdelarne, omgifna med stora vatten, äro de afskilda nog från de stora verldsmakterna för att ej synnerligen mycket behöfva besväras af dem och likväl nära nog med nutidens kommunikationer för att med eftertryck kunna göra sina anspråk gällande, om så behöfves.

Vårt geografiska läge har efter hand så afrundats, att vi icke på grund deraf behöfva frukta att utifrån oroas, eller inifrån frestas till vidare eröfringar för att utvidga våra gränser. Betraktar man landets natur, så är den storlagen och rik på omväxlingar. Vi hafva ofantliga sträckor af åkerbruksland, skogsland och betesmarker, långa bergsträckor med många, höga bergstoppar, stora insjöar, många och långa floder, utgörande vidsträckta nät af vattenkommunikationer. Vi ega nästan alla möjliga resurser från djur- växt och mineralriket, som ett folk kan behöfva, ja, nästan begära. För våra lifsförnödenheter kunna vi med nuvarande utveckling lefva oberoende af hela verlden. Klimatet är omväxlande efter olika delar af landet, jordmånen är i allmänhet ganska brukbar, om icke allestädes den bästa i verlden. När Europeerna blifva fullt aklimatiserade i Amerika, torde klimatet här blifva lika godt som i någon annan verldsdel.

Om det nu eger sin riktighet, att den yttre naturen inverkar på människornas sinnen, så måste Förenta Staternas folk komma att känna sig besjäladt af storslagna företag och af en stark tro på egen för-

måga. Historien har ådagalagt, att denna naturprofetia har gått i fullbordan, och att naturtendensen redan långt öfverskridit sina tillbörliga gränser.

2. Den blandade befolkningen. Snart sagdt äro alla jordens mera kända folkslag representerade i Förenta Staterna. De äro ännu långt ifrån sammansmälta till ett folk och till en helgjuten amerikansk nationalitet; men en sådan nationalitet håller fortfarande på att bildas. Den välbekante hofpredikanten Krumacker i Berlin sade en gång: "Amerika har en struts-mage och kan smälta alla olika folkelementer till ett folk", och deri hade han rätt. Till att börja med och ända till ett godt stycke efter revolutionen voro icke många folk representerade. Då man icke behöfver nämna det lilla spanska nybygget i St. Augustin, Florida, voro de i ordningen, Engelsmän, Holländare, Svenskar och Tyskar. Bland desse voro Engelsmännen, enkannerligen puritanerna i Nya England, visserligen de tongifvande och sjelfva början till "strutsmagen", men de andre nationaliteterna utöfvade ett stort inflytande på dem och i flera afseenden modererade deras radikalism, i synnerhet under revo-

lutionskriget och vid statsförfattningens antagande. Imellertid är det statsförfattningen, uppburen af den republikanska anden, som utgör den allt och alla sammanmältande strutsnageln. Det har många gånger varit inre jäsningar i denna mage, stundom så våldsamma, att den hotats med att sprängas; men hittills hafva krigerna öfverstått och sammansmältningskraften visat sig vara starkare än söndermakten. Anmärkningsvärdt är det också, att, när sönderingsförsök hafva visat sig, så hafva de icke haft sin grund uti olika nationalitetssträfvanden, utan i helt andra orsaker. Det lider därför intet tvifvel, att en enda allt omfattande amerikansk nationalitet håller på att utbilda sig. Huruvida komma dess hufvuddrag att blifva? I Europa råder tämligen allmänt den föreställningen, att de allra fleste, som draga till Amerika, äro äfventyrare, om icke alla bedragare och rymlingar. Man måste beklaga, att den stora massan af ärligt folk får lida för en liten procent af dåliga människor, som taga sin tillflykt hit. Men det, som fått namn af äfventyrarsinne, torde i många fall vara likbetydande med mod och djerf företagsamhet. Det låter icke

förneka sig, att det som en regel har varit icke de rädde, de veklige och kraftlöse, utan de modigaste, de mest djerfve och kraftfulle, som hafva rest till Amerika. Anar man hvad det betyder, att alla jordens betydande nationer hafva släppt till och hålla på att släppa till sitt bästa blod, sina bästa krafter, för att befolka Förenta Staterna? Besinnar man hvad det vill säga, att på något mer än 100 år en så beskaffad "folkstock" har samlat sig här, som redan öfverstiger 60 millioner människor? Hvad månne varda af denne unge jätte?

3. Författningen. Såsom genom Guds försyn Förenta Staterna blefvo en tillflyktsort för protestanter och i synnerhet för sådana, som voro förföljde för sin tro, så blef ock genom Guds skickelser en sådan statsförfattning upprättad, som ärensamstående i hela världshistorien. Det är sant, att i Grekland, Rom, Schweiz, Frankrike o. s. v., ha funnits och finnas republiker; men dessa hafva ej varit eller äro republiker i samma mening som Förenta Staterna. Alla kolonier på atlantiska kusten inom n. v. Förenta Staterna med undantag af Florida lydde under Englands öfverhöghet, och det var

moderlandets godtyckliga behandling af kolonierna, som förmådde dessa att förklara sig sjelfsändiga. Hvar hade de lärt människans fri- och rättigheter om icke genom reformationens grundsatser? Dock må ingen föreställa sig, att republiken var strax färdig med sjelfständighetsförklaringen och med det lyckade revolutionskriget. Kolonierna hade af omständigheterna tvungits att göra gemensam sak under och uti frihetskampen; men, när denne hade blifvit bragt till ett lyckligt slut, stodo de der, 13 republiker, afundsjuka på hvarandra och rädda för en gemensam öfverstyrelse. Nöden framtvingade likväl en sådan; men det dröjde länge, innan man kunde fatta sig sjelf i politiskt afseende såsom en enda gemensam nation. Dertill behöfdes äntligen det gräsliga rebelkriget innan saken blef fullt afgjord. En opartisk författare har skrifvit vår konstitutionshistoria, och den är i sanning märkvärdig. Man finner, att det icke är så mycket genom statsmannavishet, som vi fått vår närvarande författning, utan hellre genom Guds skickelser eller tilldragelser i vår historia.

Hvilka äro grundstenarne i vår konstitution? Allas likhet inför lagen; allmän

röst för manliga medborgare vid fyllda 21 år; fullkomlig religionsfrihet och följaktligen full skilsmessa mellan stat och kyrka; samt en gemensam på folkets vilja hvilande republikansk öfverstyrelse med fullt erkännande af hvarje stats republikanska lokalstyrelse. På dessa fyra grundstenar hvilar hela vår författning. Vi säga ej heller för mycket, om vi påstå, att dessa grundsatser innebära de högsta möjligheter för ett folks religiösa, borgerliga, materiella och intellektuella utveckling och välbefinnande. Men en annan fråga är det, om vi hafva tillgodogjordt oss de samma.

Efter att sålunda hafva framställt dessa sakförhållanden, torde vi vara färdige att i historiens ljus blygsamt våga besvara frågorna: Hvad var Guds plan med Amerikas upptäckt och huru långt har denna plan blifvit realiserad?

Den förra frågan torde kunna så besvaras, att det var Guds plan att här i Amerika gifva ett fritt fält för protestantismens grundsatser, på det att de måtte kunna utveckla sig gent emot Rom och Statsmakten till sina fulla påföljder. Protestantismen har blifvit ett tämligen vidt omfattande ord, men vi förstå likväl alla hvad

som menas med sjelfva begreppets kärna. Vi mena dermed det stora evangelii verk, som börjades genom Luther och andra i det 16:de århundradet i motsats till den påfviska religionen och verldsåskåningen. Denna rörelse gjorde stora förändringar i många af Europas länder och förskaffade människorna ljus och otaliga välsignelser; men icke uti ett enda land kunde den evanliska kyrkan lagstifta för sig sjelf och gifva sig en författning, som fullt motsvarade dess lära och lif. Kyrkan betrodde ingenstädes om att sköta sig sjelf; hon ställes under staten och mångenstädes så innerligt förbunden med staten, att hon utgjorde blott en kugge i statshjulet, och det vanliga var, att konungen, eller den regerande fursten, var kyrkans summus episcopus d. ä. högste biskop. Protestantiska stater kämpade för trosfrihet och offrade lif och blod för evangelium, men ville för ingen del i verlden gifva kyrkan frihet att lagstifta för sig sjelf eller, med andra ord, gifva innevånarne religionsfrihet. När kyrkan icke kan gifva sig en författning, som motsvarar hennes lära och lif, så blir hon krumpen och missbildad lik den fot, som tvingas in i en trång sko. Den all-

männa rädslan för religionsfriheten har utan tvifvel haft sin grund uti föreställningen, att folket var icke myndigt nog att taga vara på och rätt bruka en sådan stor förmån, och att missbruket af den samma skulle leda till förvirring och obestånd i det borgerliga regementet. Men ett folk, som är omyndigt i religiöst afseende, är ock omyndigt i borgerligt afseende. Imellertid är religionsfrihetsgrundsatsen ännu olöst i den gamla verlden. Ja, men man har ju rättighet att tro hvad man vill? Ganska riktigt; men man beskattas för att upprätthålla landskyrkan, och landskyrkan är ännu alltjämt statskyrka.

Här i Amerika först har religionsfrihetsfrågan blifvit fullständigt utagerad. Stat och kyrka äro i våra grundlagar fullkomligt åtskilda. Religionen hörer till de oför-ytterliga medfödda rättigheter, som staten hvarken kan gifva eller taga; den kan endast försvara hvar och en uti bruket af dessa rättigheter. Men här tog det tid, innan man rätt förstod och erkände religionsfrihetens grundsats. Det synes som om Svenskarne och qväkarne voro bland de första, som fattade frågan på det rätta sättet; men revolutionskriget var det egent-

ligen, som nedbröt mellanbalkarna och skaffade seger åt grundsatsen.

Man har satt i fråga, om man handlade visligt, då man erkände en oinskränkt religionsfrihet. Borde vi som protestanter hafva lemnat t. ex. katoliker full religionsfrihet? De kunna ju missbruka friheten till landets skada? Härtill svara vi, att en half religionsfrihet är ingen frihet. Den förra religionsöfningen hörer till de fri- och rättigheter, som vi ega såsom människor; staten kan icke göra mera här än att tillse, att den ene med sin frihet icke trampar på den andres frihet samt skydda alla utan att gynna någon. Katolikerna hafva blifvit en farlig makt, som hotar att undergräfvä och beröfva oss vår frihet, icke därför att vi hafva full religionsfrihet, utan därför att vi som protestanter blifvit liknöjda om evangelium och låtit våra barn uppväxa utan en bestämd och allvarlig religionsundervisning, och därför att vi tillåtit våra borgerliga myndigheter att tvärtemot lagen gynna katolikerna.

Vidare kan det synas, att det hörde till Guds plan med Amerikas upptäckt att här gifva ett tillfälle till upprättandet af ett borgerligt samhälle, som skulle ega alla de

gamla samhällets förenade fördelar utan att lida af deras nackdelar. Han ville liksom gifva världen ett prof på hvad ett samhälle kan blifva, om man blott bygger på de rätta grundvalarne i öfverensstämmelse med gudomlig och mänsklig rättvisa. Oförståndigt, amerikanskt skryt och fåfänga har uppväckt rättmätiga fördomar emot oss; men icke desto mindre måste vi påstå, att våra grundlagar äro utmärkt afpassade för att sammanhålla och i alla riktningar befrämja ett folks jordiska framgång och lycka. Dessa grundlagar äro, som vi redan anmärkt, mera en frukt af händelsernas tvång än af någon egentlig statsmannaklohet.

Och nu till den andra eller senare delen af frågan: huru har planen lyckats? Det vore förmätet, ja, hädiskt att sätta sig till doms öfver Guds verk och taga sig för att tvärsäkert afgöra hvad, som har lyckats för honom eller icke. Gud lyckas alltid med sina verk och företag, äfven då vi icke få skörda välsignelsen deraf. Men hvad vi egentligen åsyfta är att fråga i historiens ljus och uti ljuset af den närvarande tidens företeelser, huru det amerikanska folket har gjort bruk af de förmåner, som Gud

sjelf gifvit detsamma. Om det, som för ögonen är, får tala, så är svaret snart gifvet. Vi kunna icke med somliga säga, att allting i Amerika är det bästa i verlden; vi erkänna gerna, att i många ting äro vi öfverträffade af de gamla kulturländerna; men icke desto mindre är det resultat, till hvilket vi redan kommit förvånande, äfven om man lugnt och sansadt öfvertänker saken. I hela verldshistorien har man icke ett enda exempel på, att en stat på öfver 60 millioner människor stark och kompakt inåt och utåt, har uppkommit på något mera än 100 år. Det har vidare visat sig, att jordens olika folkstammar hafva kunnat fredligt lefva tillsammans under samma borgliga lagar. De många slags folken och de många språken och den olika kulturen hafva ej visat sig såsom ett element af svaghet, utan hellre af styrka och såsom en verklig vinst. Detta ofantliga land har ännu icke behöft mer än en handfull soldater till stående arme — hvilken skilnad i detta afseende mot de europeiska länderna?

Industrien och den materiela förkofran är helt enkelt underbar. Här är rum och

bröd för en mångdubblad befolkning mot hvad vi nu hafva.

Skolor, vetenskaper och konster hafva isynnerhet på de sista tio åren tagit ofantliga steg framåt. Att gifva millioner till läroverk, att anskaffa de allra bästa och nyaste lärdomsapparater och anställa de mest renomerade lärare från världens alla delar synes vara en småsak för Amerikas mecenater. Religionsfriheten har visat sig mycket tillfredsställande. Luteraner och reformerte, som kommit hit från Europas statskyrkor, hafva icke blott varit allmänt belåtna med religionsfriheten utan äfven storligen beprisat den såsom den bästa förmån, en enskildt kristen och ett helt kyrkosamfund kan äga.

Verldsexpositionen i Chicago detta år skall utan tvifvel lemna ett illustrerad svar på den frågan: huru långt har Amerika gått framåt på 400 år; men isynnerhet: huru långt har Förenta Staterna gått framåt på 100 år? Och detta svar torde ingen kunna jäfva.

Allt detta är ju godt så långt; men huru mycket fattas icke ännu, innan Förenta Staterna blifver den mönsterstat på jorden, hvartill de ega möjligheten och förutsätt-

ningarne uti sina naturresurser och uti sin historia. Skola vi uppnå detta ideal i den närvarande tidsåldern? Vi tvifla mycket derpå. Gud har ett förunderligt sätt att fullända sina skapelser i naturens som andens rike. Det går genom många större och mindre pulsslag och verldsrevolutioner. Den stora verldsvåg, som frambringat vårt statsrike och vår civilisation, kommer nog icke att föra oss in millenium. Guds rikes seger på jorden kommer helt säkert med en annan våg. Vi hysa dock ej den tanken, att Gud här i Amerika vill sammanföra ett visst antal människor från den gamla världen, innan straffdomarne utbryta öfver densamma, för att sedan här upprätta det tusenåriga riket.

Tvärtom är det med stor fruktan och bäfvan vi tänka på Amerikas framtid. Tecken visa sig redan, som bebåda vårt fall, derest vi ej i tid vakna upp. Dessa tecken kunna sammanfattas under *högmod och missbruk af våra fördelar*. Högmod har alltid gått före fall. Vi äro så vana att skryta, att vi märka det icke. Vi skryta öfver vårt land, våra fördelar, vår skicklighet, ja, den ringaste af våra småsaker är alltid "den bästa i hela verl-

den". Derigenom hafva vi blifvit blinda för våra fel och brister, och löjlga i alla utländingars ögon. Många Amerikaner inse och beklaga djupt denna förblindelse; men det dumma skrytet har blifvit så allmänt, att det nu har blifvit ett stort nationallyte. Ett folk, som blir öfvermodigt och icke vet bättre än att skryta öfversina fördelar, är icke långt ifrån sitt fall.

Högmod leder till gudlöshet och människodyrkan. Ett folk, somej tackar sin Gud för sina fördelar, och som deremot beundrar och tillbeder och upphöjer sig sjelft, kan ej länge bestå.

Genom puritanerna och andra Engelsmän har folket i Amerika kommit att blifva arftagare af den engelska nationens både dygder och fel. Den engelska nationen är rysligt egoistisk, sjelfvisk och exklusiv, och dessa drag återfinna vi hos den "folkstock" i Amerika, som blifvit den förherskande. Det är den, som ser ned på invandraren från andra nationers länder, och sträfvar efter att, om möjligt, hålla den ute. Det är den, som i sin stora okunnighet om andra folks språk och literatur, inbillar sig, att det engelska språket och literaturen är ett *sine qva non* och därför i sin blindhet

söker att undertrycka andra språk i landet. Ingenting skulle bidra så mycket till Förenta Staternas vetenskapliga lyftning och företrädde framför alla andra länder som bibehållandet och vårdandet af de olika folkens språk och litteratur som här bygga och bo. Men detta strider mot den dumdryga anglocismen, och att denna förtryckande åskådning håller på att växa med stor fart är säkert. Häri ligger en hotande fara för vår frihet.

Hit hör också det tämligen allmänna draget hos det amerikanska folket, hvilket tänkesätt mer och mindre smittat alla nationaliteter, att en människas högsta jordiska uppgift är att *tjena penningar*. Då krämareanden har farit in i människorna; då penningen betyder mer än heder och ära, samvete, Gud och idealisk sträfvän, då återstår för honom intet annat än att fara in i svinen och dränka sig. Just för denna penningdyrkans skull är det så lätt att genomdriva skadlig lagstifning, att hindra goda och nödvändiga reformer, att skipa rättvisa och att rena politiken. Det är ett ondt tecken och ett missbruk af våra fördelar, att det bättre elementet af folket är liknöjdt i afseende såväl på sina politiska

rättigheter som skyldigheter. Man ursäktar sig med att politiken är så oren, att man icke vill vidröra den med en lång stång, och deri ligger nog sanning. Men huru har den blifvit så oren; hvarför är det i allmänhet förhållandet, att kanske de fleste af de offentlige männen äro mindre hedervärda? Jo, utan tvifvel därför, att det bättre elementet blifvit sömnigt och ligkiltigt om landets allmänna angelägheter. Om detta förhållande kommer att fortgå, så skall följderna blifva, att våra större städer till att börja med förvandlas till riktiga röfvarenästen, och att den proletäriska pöbeln gör sig till herrar derstädes. Man hoppas väl, att det icke skall gå så långt, folkets upplysning och sunda förstånd bör ju utgöra en dam för sådana tilldragelser. Jo, jo; men vi hafva ju nyligen sett huru långt man kommer med sådana förhoppningar.

Liknöjdheten har också gjort, att katolikerna fått missbruka våra religionsfrihetslagar. Det ser nästan ut som om katolikerna skulle så småningom få öfvertaget här i det protestantiska Amerika. Att katolikerna behöfva vaktas, det veta vi; de göra sig intet samvete öfver att trampa på våra lagar och bryta dem, när de stå i deras väg.

Viveta, att påfven är deras egentlige herre, och att dei främsta rummet lyda honom och icke våra lagar. Men i stället för att vakta dem och hålla dem till laglydnad hafva våra offentliga män och de, som hafva förhoppningar om att blifva sådana, koketterat med dem för att få deras röster; man har gifvit dem förmåner som man ej gifvit åt protestanter; vid offentliga fester hedras deras prelater och dignitärer på ett utsökt sätt. Sådant bådard intet godt. Vi veta bestämdt, att, så snart som katolikerna vinna röstöfvervigt i landet, så är det slut med religionsfriheten.

De hemliga sällskapen, som så mycket florera, är ett annat ondt tecken, som inte bådard godt för vår republiks bestånd. De äro från början till slut orepublikanska utväxter på vår samhällskropp och suga mærg och must ur densamma. Genom dessa hemliga, edbundna sällskaper äro människorna bundna till kropp och själ, sålda såsom får att blindt löpa efter ledarnes pipa. Det är ju klart som dagen, att folk, som på det sättet låtit binda sig, hafva dermed upphört att vara frie män, för dem betyder staten intet, men det hemliga sällskapet allt.

Flere andra dylika tecken kunde nämnas. De båda, som sagt, intet godt. De tillkännagifva mäktiga krafter, som arbeta på vår undergång. Det gäller nu, om vi kunna vakna i tid och taga tillbörlig vård om vår frihet och upprätthålla våra grundlagar. Sker icke detta, så skola vi med vårt fall blott illustrera allt kötts fåfänglighet på jorden. Korteligen: Gud har gifvit oss ett stort tillfälle här i Amerika till en sällspord utveckling, både andeligen och lekamligen; får nu se om vi såsom ett folk äro förståndiga nog att göra ett rätt bruk af våra förmåner.

De heligas kronor.

Jag ser från läktarn den fyllda kyrkan,
der tusen andar i mänskohamn
med samma böner och samma dyrkan
tillbedja Herrens, den Högstes namn.

Den sköna orgeln Guds ära sjunger,
och psalmen ljuder så andaktsfull.
Guds ord det faller i själens hunger
som arlaregn öfver åkermull.

Hur många, Herre, hur få kanhända
af dessa tusen odödlige,
som sina böner till dig uppsända,
skall du en gång i din himmel se?

Ack, många skola förinnan qvällen
 med verldens vindar fly bort från dig.
 Ditt ord skall falla på hårda hällen,
 på trampad väg och på törnestig.

Men några, Herre, dem du utkorat,
 de skola dock dina portar se.
 Hvar äro de, som ej verlden dårat,
 hvar äro dina utkorade?

Hvar äro de, som bland alla dessa
 i Lammets blod sina kläder två
 och sist med kronor uppå sin hjessa
 snöhvita, rena för tronen stå?

Hvar skall jag se dem bland dessa många?
 Upplys mig, Herre, i denna stund,
 och låt mitt dödliga öga fånga
 en skymt af själarnas dolda grund!

Är det de bästa, är det de sämsta
 för verldens ögon i denna rad?
 Är det de yttersta eller främsta,
 som skola bo i din helga stad?

Måhända enkan i sorgekläder?
 Måhända tiggarn, i trasor klädd,
 och presten, som för ditt altar träder,
 och nattvardsbarnet vid kalkens brädd?

Ack, dessa andar sig dölja alla
 bakom förseglade fängselrum,
 och om de stiga och om de falla,
 är mig fördoldt, ty min blick är skum . . .

— Då faller plötsligt en solskensstrimma
 från kyrkans fönster vid middagstid,
 klar, som Guds öga i världens dimma,
 mild, som en stråle af evig frid,

Jag ser dess lysande linie dragen,
 jag ser den falla på en gestalt,
 allena bländande hvit som dagen,
 när hvalfvens skuggor fördunkla allt.

O, svar från höjden! Syn, som mig gläder
 der bland de tusen finns en ändå,
 som skall en gång i de hvita kläder
 med helgonkrona för tronen stå.

Hvem är den ende? En man? En kvinna?
 Ett barn? En åldring? Jag det ej ser,
 gestaltens former i ljus försvinna,
 som hörde den ej till jorden mer.

Snabb flyttar strålen, som hvalfvet fårat,
 och allt i dunkel på nytt sig klär.

O, du, den ende, som Gud utkorat,
 jag vet ej hvem du på jorden är!

Z. T.

D:R WILHELM JULIUS MANN.

**Wilhelm Julius
Mann, D. D., LL. D.**

Född i Stuttgart d. 29 maj 1819. Död i
Boston d. 20 juni 1892.

Dr. Mann var en framstående teolog i den luterska kyrkan i Amerika. För hennes sanna och sunda utveckling har han arbetat med trohet och flit. Han har därför gjort sig förtjent af att äfven bland de svenske luteranerna med kärlek och tacksamhet ihågkommas, och vilja vi därför lemna en kort teckning af hans lif och verk.

Dr. Mann härstammade från en from och aktningvärd köpmansfamilj i den sköna schwabiska hufvudstaden Stuttgart. I

hans hem in- och utgingo sådane män som Wilhelm Hofacker och Albert Knopp m. fl. och der var icke så litet af andligt och själfullt lif, som hörde till det alldagliga derstädes. En af hans bröder var en högt aktad prest i Hedelfingen, Würtemberg, en annan var missionär på Guldkusten i Afrika i det engelska kyrkliga missions-sällskapets tjenst. Den senare årtersåg han efter en fyratio-årig skilsmessa vid sitt sista besök i Europa. Såsom gosse och yngling erhöll han en grundlig vetenskaplig uppfostran i sin födelsestads förträffliga gymnasium och vid universitetet i Tübingen, hvilken bildning blef honom till stor fördel för hans lifsarbete. På fyratiotalet kom han till Amerika och uppsökte snart sin studiekamrat, dr. Phil. Schaff i Mercersburg, Pa. Strax derefter kom han till Philadelphia och predikade i den reformerta kyrkan på St. Johnsgatan. På hösten 1850 blef han kallad till dr. Demmes och G. A. Reicherts medhjelpare i St. Michaels och Zions luterska församlingar. 1859 blef han förste pastor af dessa församlingar och fortfor i denna egenskap till 1884.

Då det ev. luterska teol. seminariet i Philadelphia grundades 1864, blef han en

af de tre ordinarie professorerna jämte dr. C. P. Krauth och dr. C. F. Schäffer. Hans hufvudämnen voro hebreiska, symbolik, etik och homeetik. Under 27 år fortsatte han sitt trägna arbete i seminariet och visade sig derunder som en duglig lärare jämte det han hufvudsakligen utgjorde studenternas själasörjare och husfader.

Såsom själasörjare och pastor var dr. Mann ett föredöme af trohet och flit, hvilken icke gaf sig ro natt eller dag. Såsom predikant hade han ovanliga gåfvor och hans röst var som ett åskedunder, men på samma gång böjlig. Den heliga skrifts text och människohjertat, som han kände såsom få, utgjorde materialet för hans alltid friska, sammanträngda, originella och sant folkliga föredrag, hvilka till formen utgjorde fria andliga tal, någorlunda i likhet med de bekanta Beckska "Kristliga talen". Mot slutet af hans lefnad uppgaf han mera sällan något ämne eller delar; men hans föredrag voro icke derföret sammelsurium.

Såsom professor var han grundlig och genialisk och hade förmågan att väcka de studerandes intresse för ämnet. Denna förmåga borde hvarje professor ega åtminstone till någon betydlig grad; och den,

som icke har denna gåfva, borde ha förstånd nog att inse, det han är de studerandes plågoris, och borde han därför af ren barmhertighet draga sig tillbaka.

I afseende på bekännelsen måste det medgifvas, att dr. Mann var en ganska klen luteran, då han kom till Amerika, och äfven någon tid efteråt. Han var måhända mer reformert än lutersk och utan tvifvel lutande åt rationalism. Hans akademiska bildning gjorde mycket att föra honom åt detta håll. Den Hegelska filosofien var på den tiden allherskande i de tyska universitetet, och dr. Mann, med sin filosofiska riktning, var just en af dem, som gjorde sig hemmastadd i denna vishetslära. Men säkert är, att hans efter sanningen törstande ande icke fann någon tillfredsställelse i Hegels absoluta idealism. Vid den tiden, då han antog kallelsen till St. Michael och Zion i Philadelphia, kommer jag ihåg, att man från vissa håll gjorde det påståendet, att dr. Mann blef luteran för de rika församlingarnes skull. Huru litet kände man icke då hans sinne! Nej, djupare än så satt nog hans öfvertygelse. Det medgifves, att han vid den ifrågavarande tiden var mycket obestämd och oklar i den luterska be-

kännelsen men med allt detta var han uppriktig. Han var, så långt människor kunde se, en uppriktig sanningssökare; men att han ej kom till klarhet i den luterska tron och bekännelsen utan en allvarlig inre kamp och bittra erfarenheter, det synes också vara säkert. Så småningom kom han att stå i deras rad, som med eftertryck försvarade den luterska bekännelsen mot ny-luteranernas angrepp. Derom bära hans skrifter vittnesbörd, t. ex. hans "Plea for the Augsburg Confession", "Lutheranism in America", hans artiklar i tidningen "Kirchenfreund"; som han redigerade mellan åren 1854 och 1860, m. fl., och med åren blef han allt mera klar och fast i sin luterska tro.

Det var dock icke blott som pastor och professor, som dr. Mann intog ett framstående rum; äfven som en mångsidig författare har han utträttat mycket sedan han kom till Amerika. Utom ofvannämnda skrifter har han utgifvit: "General Principles of Christian Ethics" (ett sammandrag af dr. Ch. F. Schmidts Ethic), predikningar under namn af "Heilbotchaft", "Leben u. Wirken William Penn's", "Ein Aufgang in Abendland", (evang. missionär i Amerika), "Das

Buch der Bücher und seine Geschichte", en ny utvidgad upplaga af "Die Hallische Nachrichten", ett för den luterska kyrkan i Amerika särdeles viktigt historiskt arbete, som han, tyvärr, ej hann att fullborda. För öfrigt skref han mycket för kyrkliga populärt vetenskapliga tidskrifter, äfven engelska språket. På de tyska stora otros massorna säges han ha utöfvat ettickerin-ga inflytande till förmån för kristendomen.

Stor kännare och till en del utöfvare af de sköna konsterna, poesi, musik och målning, i förening med en innerlig hjertefromhet, förstod han att göra sig till den angenämaste sällskapsmänniska. I den husliga kretsen bland maka och barn uppenbarade sig hela rikedomerna af hans af Kristi ande helgade natur uti all sin innerlighet och själfullhet.

Dr. Mann hann med mycket, emedan han var rädd om sin tid och begagnade den med trohet. Kl. 4 och 5 om morgnarna såg man honom nästan alltid vid sitt arbete, och, då annat folk vanligen började sin arbetsdag, hade han redan undanjort ett godt dagsarbete. På samma gång hushållade han med sina fysiska krafter och därför räckte dessa till så ovanligt länge. Sålunda är det

anmärkningsvärdt, att han ännu såsom 70-årig gubbe genom flitigt studium kunde arbeta sig igenom hela den Ritschelska teologien för att bilda sig ett sjelfständigt omdöme om denna nya företeelse inom den nyare teol. vetenskapen och för andra framställa resultatet såsom han gjorde genom en förträfflig artikel i "Church Review".

Men äfven de mest begåfvade och den mest duglige och verksamme måste till slut lägga sig ned till hvila; och huru schön blir icke hvilan för den trötte, som med aposteln kan säga: "Jag har kämpat den goda kampen, jag har fullbordat loppet, jag har bevarat tron".

Då dr. Mann på grund af hjertlidande 1891 nödgades resignera sitt professors-ämbete i Seminariet, fick han göra den bittraste erfarenheten i sitt lif. Detta kom icke så mycket genom det kroppsliga lidandet som fast mer genom den tanken, att han nu skulle stängas inne i sjukrummet och dömas till overksamhet, just under det han kände den största lust till verksamhet. Men denna fruktan visade sig vara onödig, ty Herren flyttade honom snart till den hvila, som på samma gång är den fullaste verksamhet, emedan den är det fullaste lif,

Han var ej sämre än att han förl. sommar kunde besöka Boston, och medan han var der, kom Herren med hemförlofningen d. 20 Juni 1892, hvilket skedde helt oförväntadt. Med honom förlorade den luterska kyrkan i Amerika en af sina dugligaste tjenare och banerförare i den strid som stundar; men hennes förlust är hans vinning.

Begrafningen skedde i Philadelphia under stort tillopp af uppriktigt sörjande vänner, deribland 200 pastorer, och säges hafva varit särdeles uppbygglig. Likpredikan hölls af prof. dr. A. Späth öfver Joh. 9: 4: "Jag måste verka dens verk, som har sändt mig, medan dagen är; natten kommer då ingen verka kan". Prdikanten visade i hvilkens kraft den hemgångne för så många år hade verkat som pastor och själasörjare, som professor med pennan och pressen outtröttligt och oegennyttigt utan pådrifning, och allt till hans ära, som gaf honom de utmärkta gåfvorna.

Vi sluta denna korta teckning med ett par verser af den hänsofnes älsklingspsalm, som också sjöngos vid hans begrafning.

Mein Glaub ist meines Lebens Ruh
Und führt mich Deinem Himmel zu,
O Du, an den ich glaube!

Ach gieb mir, Herr, Beständigkeit,
Dass diesen Trost der Sterblichkeit
Nichts meiner Seele raube !
Tief präg es meinem Herzen ein,
Welch Glück es ist, ein Christ zu sein !

Du hast dem sterblichen Geschlecht
Zu Deiner Ewigkeit ein Recht
Durch Deinen Tod erworben ;
Nun bin ich nicht mehr Asch und Staub,
Nicht mehr des Todes ewger Raub,
Du bis für mich gestorben !
Mir, der ich Dein Erlöster bin,
Ist dieses Leibes Tod Gewinn.

Peter M. Sannqvist.

Aren närmast före och efter 1860 voro en underbar tid i det gamla torftiga Småland. En stark nådens vind blåste öfver dess städer och byar, en vind, som till en början tycktes rycka med sig allt, som kom i dess väg. För den samma föll mången "karsk man", och mången "stark yngling tröttnade" i det lönlösa arbetet att nedtysta det upprörda samvetets röst. Frågan efter vägen till lifvet blef tämligen allmän bland både yngre och äldre, barn och föräldrar. Den andliga rörelsen var inom vissa socknar så allmän, att det räknades såsom en van-

PASTOR PETRUS M. SANNQUIST.

ära att ej vara kristen eller "läsare", med hvilket senare ord man kännetecknade dem, som visade mer än vanlig omtanka om sin själs frälsning.

Det var under denna i andligt hänseende så sköna och minnesrika tid, som föremålet för denna skildring blef bekant och hans inflytande känt utom den trängre krets, i hvilken han som yngling uppväxt. Herren mötte den ystre och lefnadsglade ynglingen, medan han helt tanklöst och lättsinnigt rusade fram i syndayran, och bjöd honom stanna, och på honom kan tillämpas de orden: "strax föll jag till och befrågade mig icke med kött och blod"; ty samtidigt med att han uppvaknat ursyndasömmen, började han vittna för sina forna syndakamrater och andra om den Frälsare, han funnit och den nåd, som han fått erfarra. Från denna tid blef hans nya lefnadsbana honom anvisad, en lefnadsbana på hvilken han med märbar välsignelse verkade till själars frälsning tills döden ryckte honom bort.

Pastor M. Sannqvist föddes på kronosätteriet Sandshult i Döderhult socken, Småland, den 8 juni 1835. Föräldrarna voro Magnus Nelsson och hans hustru Kri-

stina. Af sju syskon var han den tredje i ordningen och af dessa hafva fem jämte föräldrarne gått före honom ur tiden in i evigheten. Endast tvänne, Carl Johan Magnuson i Phelps co., Neb., och mrs Emma Larson i Moline, Ill., äro ännu qvar i nåda-tiden.

På sommaren 1865 reste S. i ett större sällskap till Amerika. 1866 den 8 juni för-enade han sig i äktenskap med sin efter-lemnade maka, Ida, född Sandell. Deras äktenskap välsignades med tvänne barn: Hilda Kristina, gift med Samuel J. Ander-son och bosatt i Lindsborg, Kans., och Petrus Emanuel, hvilken efter något mer än fyra års vistelse i föräldrahemmet fick flytta till det rätta fadershuset den 18 april 1874.

Den bild, som Sannqvist lemnat efter sig, eger åtskilliga oförgätliga drag. Till des-sa hör förnämligast hans umgängessätt. Han var en sällskapsmänniska. Den, som en gång gjort hans bekantskap, sökte ånyo hans umgänge. Sjelf tycktes han ej kunna trifvas rätt väl utan sällskap. När han på hösten 1862 kom till kolpotörsskolan på Ahlsborg, blef snart hans rum ett hufvud-qvarter för sådana elever, som föredrogo

personligt samqväm framför sällskapet med sina böcker. Förhållandet blef enahanda, då han kom till Paxton på hösten 1865, dock med den skilnad, att, medan han på Ahlsborg ansåg det allt för verldsligt och därför onödigt att böja verber och räkna bråk, han i Paxton, i synnerhet mot slutet af sin skoltid, knogade förtvifladt för att lära sig Grauls skiljeläror och Kurts kyrkohistoria samt begripa Knös' isagogik, Harless etik och Palmers homiletik. Äfven såsom pastor bibehöll S. omkring sig en särskild vän- och sällskapskrets. Man träffade honom aldrig ensam. Hans hem var ett gästerberge, dit ämbetsbröder, församlingsmedlemmar och bekanta från när och fjerran samlades. Nog bidrog hans lika sällskapssamma maka att göra det till en så efterlängtd samlingsort, men förnämligast var det hans trefliga umgänge, som man sökte.

I sällskap var S. öppen och glad, stundom något skämtsam, men han förmådde inlägga allvar äfven i det muntra. Han egde såsom få gåfvan att med hvem som helst öppna andliga samtal om det enda nödvändiga, och bland förtrogna vänner rörde sig samtalet oftast om det andliga

lifvets erfarenheter, stundom äfven om uppfattningen af vissa bibelspråk eller om praktiska lärofrågor. Då hans egentliga läsning var uppbyggelseliteratur, så bar ej blott hans samtal utan äfven hans predikan vittnesbörd om god bibelkunskap och djup andlig erfarenhet.

Såsom pastor intog Sannqvist ett aktadt rum. Bristen af nödig förberedelse till predikoämbetet uppvägdes till stor del af ett godt förstånd, klar uppfattningsförmåga, praktisk duglighet och ett allvarligt nit att tjena Herren med sitt undfågna pund. Sjelf hade han druckit djupt i syndens bittra bägare, blifvit kraftigt väckt ur syndasömnens och varit i svår själsångest, innan ljus uppgick för hans själ och han kunde tro Guds outsäliga nåd. Derunder hade han lärt känna lagens udd och nådens kraft och välsignelse, hvarigenom han fått en klar uppfattning af synd och nåd, lag och evangelium, hvarom hans verksamhet både som pastor och predikant bar vittnesbörd. Dessutom gaf honom hans lätta sätt att umgås och samtala med folk en ovanlig kännedom om hjertats ömma och mest tillgängliga punkter; en kännedom, som gaf honom ett bättre

koncept, ej blott i enskild själavård utan äfven för predikan, än det väl uttänkta och utstuderade, som mången annan för med sig på predikstolen. I enskild själavård var S. allvarlig och på predikstolen kraftfull ej genom det konstnärliga, utan genom det enkla och allvarliga vittnesbördet om kristendomens grundsanningar, ställda direkt till åhörarens hjerta. I sin verksamhet var han nitisk. Detta är åtminstone det vittnesbörd, han lemnat efter sig i Altona, der han omedelbart efter sin prestvigning tjänstgjorde åren 1867—72, och Woodhull 1872—78; och i New Gotland, der han verkade åren 1878—83, Mc Pherson 1883—88 och vid Bethany College, hvars affärsföreståndare han var under de två följande åren, samt i Falun, der han slutade sin ämbetsbana, tro vi ej, att någon ville förmena honom det vitsordet på hans graf.

Han ämbetsgåfva var företrädesvis banbrytarens. Dit han kom fick han vanligtvis till en början glädja sig åt andliga väckelser, hvilka han ledde med synnerlig framgång, men efter sådan väckelsetid kände han sig mindre tillfreds. I ordnandet af församlingens yttre angelägenheter ådagalade han skicklighet. Med förvånans-

värd lätthet kunde han väcka intresse för att bygga en kyrka och pastorsboställe, men dervid kan ifrågasättas, om han ej stundom öfverskattade församlingarnes förmåga och uppväckte mot sig sjelf ovilja, som försvårade den fortsatta verksamheten. Säkert är, att i de församlingar, som han förestått, stå efter den tidens fordringar präktiga kyrkor och pastorshus, såsom minnen af hans verksamhet.

Hemmet var S. synnerligen kärt. Han älskade och älskades med den kärlek, som är starkare än döden, och njöt därför af den sällhet och välsignelse, som en from maka har med sig. När döden för första gången gästade hans hem, och föräldrarne fingo följa deras förhoppningsfulle Petrus till grafven, kände han denna pröfning ytterst svår. Det derigenom uppståndna tomrummet i familjekretsen sökte föräldrarne fylla genom att upptaga en föräldralös gosse; men med huru stor kärlek de omfattade sin adopterade Emil, kunde de dock ej glömma Petrus. Nu äro fader och son förenade i det eviga hemmet, der löst är hvarje tidens gåta och aftorkad hvarje pröfningstår. Der vänta de nu dem, som de i sorg och saknad lemnat efter sig.

Ett annat framstående drag var hans originalitet. Han var Sannqvist och ingen annan. Han talade med öfvertygelsens skärpa. Hans föredrag saknade konstens regler, men egde Andens smörjelse. Under sin ungdoms liflighet kunde han predika fulla två timmar öfver ett sjelfvaldt bibelspråk, derefter läsa texten och säga: Amen, eller ock vid gudstjenstens slut gifva ett "tänkespråk," som räckte en dryg timme. Med åren blef han mera lugn, höll kortare predikningar med mera reda, stundom utmärkta till både form och innehåll. Det var alltid något i hans predikningar, som trängde till åhörarens hjerta och samvete, hvarför han ej var tröttsam utan omtyckt som predikant, och detta något var förnämligast hans enkla och trosfrimodiga vittnesbörd om synd och nåd, som var grundtonen i hans predikningar, och der näst hans originella framställningssätt.

Såsom man och kristen var han trofast; men kunde ej gerna tåla motsägelse. Vid meningsutbyte blef han därför ofta häftig och öfverilade sig då lätt. Denna svaghet kände han bäst sjelf och sökte därför öfvervinna den samma, då den förorsakade honom många inre strider och lidanden. Han

lefde, såsom han så många gånger från predikstolen framhöll för andra, i "beklämningen mellan synd och nåd", ej i formkristendom, som ty värr synes vara så vanligt nu för tiden äfven bland prester, utan, som vi äro förvissade om, i friskt troslif med Herren, i djup syndakännedom och stort behof af nåd. Detta fortgick ända in i den sista striden, då han den 21 december 1891 i kretsen af dem, hvilkas jordiska stöd han varit och vid hvilka han var så innerligt fäst med kärlekens oupplösliga band, utandades sin sista suck, hvars innehåll kan sammanfattas i aposteln's ord: "Det är ett fast ord och värdt att på allt sätt mottagas, att Kristus Jesus har kommit i världen att frälsa syndare, bland vilkajag är den främste. Men därför har barmhertighet vederfarits mig, att Jesus Kristus skulle främst på mig bevisa hela sin långmodighet, till en förebild för dem, hvilka skulle tro på honom till evigt lif." 1 Tim. 1: 15, 16.

S. P A. L.

r från
i "be-
ej i
vara
ester,
tros-
och
inda
cem-
iska
r så
iga
ne-
rd:
llt
m-
il-
n-
i-
n
-
,

PASTOR OTTO EMIL MEFFERD.

Otto Emil Mefferd.

Otto Emil Mefferd föddes i Hel-
lestads socken i Linköpings
län den 9 april 1860. En liflig
önskan uppstod redan tidigt hos
honom att få egna sig åt studier,
men föräldrarne voro i små och
knappa omständigheter, och på grund
häraf kunde de icke bidraga något till att
denna önskan hos gossen kunde blifva
tillfredsstäld. Herren Gud i himmelen, hvil-
ken leder och styrer allt efter sitt visa råd,
utsåg dock efter någon tid hjälp, hvarige-
nom Mefferd fick tillfälle att studera vid

läroverket i Rock Island. Det goda Guds ord, som han fick höra i hemmet, i skolan och i kyrkan, gjorde redan i unga år djupt intryck på honom och verkade syndakänedom och längtan efter frid med Gud. Vid denna tid verkade den nitiske och allvarlige prosten Emanuelson i Hellestad, och genom hans verksamhet hafva många kärftar blifvit inbergade för den himmelska ladan. Vid 19 års ålder begaf han sig i sällskap med flere andra hit till landet, hvarest han icke alltid skulle komma att upplefva ljusa och lyckliga dagar. Fattigdom och sjukdom blefvo ofta svåra törnen på hans lifs vädjobana, men under både mot och medgång blef han uppehållen af honom, som säger: "Se, jag är när eder alla dagar intill verldens ände".

Då han kom till Amerika 1879 begaf han sig till Michigan, der han arbetade ett år i grufvorna. Troligen lades fröet till hans sjukdom under vistelsen i Michigan, ty der sade han sig hafva farit mycket illa under den kalla vintern. Han arbetade sedermera "på farm" till dess han började studera vid läroverket i Rock Island år 1881. Herren hade genom både inre och yttre nöd fått föra honom till en sann och

levande kännedom om, att han var en arm och förtappad syndare, och såsom sådan kom han fram till nådastolen, der han fann lif och frid för sin själ. Nu vaknade lusten ånyo hos honom att studera för att derigenom vinna nödiga kunskaper i syfte att sedermera utgå med frälsningens glada budskap till sina medmänniskor.

Han kom händelsevis att först besöka Ansgarii College i Knoxville, Ill., der han vistades någon liten tid, men han fann sig snart missbelåten derstädes. Han kom då mycket nedslagen till pastor S. P. A. Lindahl och frågade honom, om det ej fans någon kristlig skola, der kristligt allvar och tukt gjorde sig gällande och der en fattig yngling, som ville offra sig åt evangelii tjenst, kunde få studera. Pastor Lindahl märkte snart, att Mefferd var en allvarlig yngling, som utan tvifvel kunde blifva till stor välsignelse i Herrens vingård, om han kunde få tillfälle att inhemta nödiga kunskaper. Uti pastor Lindahl fann Mefferd en varm, trofast vän, hvilken understödde honom både med goda råd och med penningar, och genom denna kärlekstjenst kom han i tillfälle att börja sina studier vid läroverket i Rock Island.

När han ankom till skolan, såg han ut som sjelfva helsan, men när han hunnit fullborda sina studier, hade kroppshyddan nästan helt och hållet blifvit nedbruten. Vid läroverket gjorde han sig känd både bland lärare och kamrater såsom en gudfruktig, flitig, ödmjuk, och anspråkslös yngling, och dessa karaktärsdrag upptäckte man snart, då man fått vara något litet i hans umgänge. Under sin vistelse vid skolan sökte han aldrig göra sig märkvärdig vare sig genom att sätta sig till doms öfver sina lärare eller genom öfversitteri gent emot sina kamrater. Han hade ett gladt och lifligt lynne och umgänges-sätt, men detta urartade aldrig till lätt-sinne och uppsluppenhet, såsom fallet ofta är med sådana personer, hvilka äro utrustade med ett gladt och lifligt temperament. Han hade inga utomordentliga gåfvor, vare sig såsom student eller såsom predikant, men härmed hafva vi ingalunda velat säga, att han hade ringa gåfvor, vare sig att studera eller att predika. Uti de församlingar, der han höll skola och predikade Guds ord under ferierna, var han mycket omtyckt. Detta var förhållandet

i Mariedahl, hvarest han arbetade både såsom student och såsom pastor.

När han tog studentexamen vid Augustana College 1888, var han betydligt nedbruten till helsan genom det bröstlidande, som under studietiden smugit sig helt obemärkt på honom. Sedan han förtjänat litet penningar genom att hålla skola, företog han en resa till fäderneslandet, der han hoppades kunna finna bot för sin sjukdom, men då han efter ett års bortovaro återkom hit till landet, tycktes helsan icke vara mycket förbättrad.

Han inträdde vid seminariet i september månad 1890, der han stannade ett år, och ordinerades sedermera i Chisago Lake, Minn., den 21:ste juni 1891. Efter att hafva blifvit prestvigd begaf han sig till Mariedahl, Kansas, dit han blifvit kallad till pastor af dervarande luterska församling. Församlingen var mycket glad öfver att få emottaga sin unge pastor, hvilket framgick både genom ord och handling. Men hans verksamhet blef ganska kort, ty han hade icke arbetat mer än i sex månader i sin kära församling, då han nedlades på sjuksängen, och efter fjorton veckors lidande utandades han sin sista suck på jorden.

Han arbetade i församlingen, så länge som han möjligen kunde vara uppe, och härunder visade det sig, att han hade en förunderlig viljekraft, ty tappert och modigt kämpade han i det längsta mot sitt lidande, hvilket dock till sist tog mer och mer öfverhanden. Ett par månader före sin död råkade han i svåra andliga anfäktelser angående sitt förhållande till Herren. Till en god vän sade han: "Huru annorlunda ser det icke ut, när man står ansigte mot ansigte med döden, än då vi vi liksom se honom långt aflägsen." Efter dessa mörka stunder uppgick dock ånyo ljus och frid i hans själ, så att han kunde i all enfald fröjda sig öfver Guds nåd i Kristus Jesus. Rosenii böcker älskade han ganska mycket, och många gånger bad han dem, som voro der för att sköta honom, läsa något stycke i Pietisten, och sådana stilla stunder blefvo för honom till stor vederqvickelse. Föreståndaren vid barnhemmet, mr B. Berg, var en bland dem, som ofta besökte honom under hans sjukdom, och ofta tyckte den sjuke, att tiden blef lång, om mr Berg kom att stanna bort något längre än vanligt. Han vittnade skönt om sin Frälsare, under det han låg

på smärtans läger och sköttes ömt af sina församlingsbor. Rörande var det i sanning att se den sjuke herden taga afsked af sina läsbarn, hvilka icke ännu hunnit avsluta sitt arbete, då deras lärare blef oförmögen att undervisa dem. Flere af bröderna inom konferensen besökte honom under hans sjukdom, och sådana besök voro honom mycket kära. Dödsbudskapet kom stilla och lugnt lördagen den 14 maj kl. 6 f. m. Han var vid sitt fränfälle 32 år, en månad och fem dagar.

Under den korta tid han var pastor i Mariedahl, lärde både unga och gamla att älska och akta honom, ty han var en ödmjuk kristen, en trofast vän och en nitisk själasörjare.

Vid begrafningen, som försiggick den 17 maj, var en stor skara människor församlad, ehuru vädret och vägarne voro mycket ogynsamma. Pastor A. Norrbom höll likpredikan med anledning af Es. 38: 12. Stofthyddan hvilar nu i den vackra kyrkogården i Mariedahl till uppståndelsens morgon. Öfver grafven hafva tacksamma församlingsbor rest en vacker grafvård till minne af sin älskade lärare, hvilken efter

en kort arbetsdag i vingården fick ingå i
den eviga hvilan.

Korset först och kronan sedan,
vare det vår lösen här!
Han, som burit korset, svedan,
vet hvad oss af nöden är.
Och nu vill han sjelf oss bära
styrka, stödja, stå oss bi.
Genom honom, till hans ära
öfvervinna också vi.

Allt är godt, som Gud oss sänder,
bäre det hvad drägt som helst.
Allt vi lemne i hans händer,
blott vår sjal till slut blir frälst.
Korset först och kronan sedan,
ja, den vägen skall det gå.
O, så låt oss börja redan
prisa Gud för båda två!

J. A. H—G.

Morgonstjernan.

Du himmelska morgonstjerna,
du ljus af Guds klarhets ljus,
som skingrar allt jordens mörker,
lys in i mitt hjertas hus!

Träng in genom minsta springa,
dit än ej en stråle trängt,
lys in i hvar dunkel gömma,
som hittills för dig sig stängt!

Du himmelska morgonstjerna,
gå öfver all verlden opp
för dem som i mörker vandra,
med salighet, frid och hopp!

Bebåda, att dagen är nära,
förjaga från våra hem
den kyliga otrosdimma,
som sveper sig tung kring dem!

Blif, Jesus, så för oss alla
vårt ljus och vårt hjertas skatt,
vår saliga morgonstjerna
i jordens skymmande ratt!

L. S.

Julens ängel.

Öfver jorden flyger ängeln
med det glada bud:
Frälsaren är född åt verden.
Ära vare Gud!

Frid på jorden — fridens
konung
der sitt intåg har!
Julens stjärna öfver krubban
strålar himmelskt klar.

Synd och dom han på sig
tager,
och med väldig hand
Han sitt fångna folk för-
lossar
utur dödens hand.

Natt och mörker vike fjerran,
dagen kommen är!
Och på hö och strå der hvilar
"Sions ros" så skär!

Än som fordom vill han gästa
ock i lägsta tjäll.

O, så kommen att med honom
fira jul i qväll!

L. S.

**Ett ljus, som brann ett helt lif och
ännu längre.**

I en prestkonferens var fråga om ungdomens konfirmationsundervisning, om bästa metoden för den samma, om bästa medlen till en helig tukt och ordning dervid, om nödvändigheten af en rätt omsorg om och deltagande för så väl barnen som föräldrarne, men äfven för predikanterna sjelfva, hvilka så väl behöfde att under detta vigtiga arbete stödjas och bäras af allas deras förbön, hvilka kunna bedja. Det gick en ande af djupt allvar och broderlig ödmjukhet och kärlek genom de församlade, en helig klagan öfver den myckna bristen i allt arbete, så att en person, som icke hörde till prestkonferensen, men ändå fick vara närvarande, tänkte i sitt hjerta: "Ja

klagen I, käre bröder! Med edra barn står det dock helt visst bättre till än med deras konfirmander, hvilka icke veta af någon sådan klagan, utan tro sig göra sin sak, hvem vet, huru väl". Och säkert hafva äfven barnens heliga änglar fröjdats sig öfver denna klagan, och såsom de ju bära fram inför Herren allt hvad dese på jorden, hafva de utan tvifvel inför hanstron, hvars ansigte de alltid se, med gladt jubel sjungit om dessa smärteutgjutelser.

Bland de frågor, om hvilka de församlade ämbetsbröderna öfverlade, förekom ock den, huru man borde förhålla sig med de slösinta och enfaldiga barn, hvilka ingenting hade lärt och knapt kunde lära något. Ett visst mått af kunskap måste man väl ändock fordra, och fullkomlig okunnighet vore väl alltid ett hinder för konfirmationen. Denna fråga var icke lätt afgjord; man kunde ju visserligen tillbakavisa sådana barn, men de äro nästa år icke klokare, året derpå icke heller, de blifva äldre, kallare och hårdare; lifvet har för dem starkare frestelser, och någon gång måste de ju dock blifva konfirmerade, äfven om man betänker allvaret af det apostoliska ordet: "Lägg icke hastigt händerna

på någon, och gör dig icke delaktigi andras synder”.

Den äldste af de närvarande presterna hade dittills suttit tyst, men med uppmärksamhet åhört allt. Till honom vände sig nu de yngre bröderna för att få höra hans mening. Han berättade då följande:

“För mer än tjugu år sedan hade jag bland mina konfirmander en flicka, enfaldigare än någon jag förr eller senare påträffat. Hennes fader var en supare, modern en drinkerska; hon sjelf slö och okunnig, rå och ointresserad, hade oordentligt besökt skolan, kunde hvarken läsa eller skrifva och satt liknöjd och sömnaktig vid undervisningen. De lexor, som gåfvos åt konfirmanderna, kunde hon aldrig, ett svar var ej möjligt att erhålla af henne. Redan tre år hade jag visat henne tillbaka, och hon var nu 18 år gammal. *Ett* glädjande tecken spårade jag dock härvid: hon underkastade sig år efter år mera undergifvet denna förödmjukelse, ty såsom en förödmjukelse anses det ju allmänt bland allmogén att icke få konfirmeras. Deremot kom hon allt mera gerna till konfirmationsundervisningen samt visade äfven på många sätt, att hon höll af mig: på våren

skänkte hon mig de första sippor af liljekonvaljer, ehuru jag, som man väl kan tänka sig, sällan hade ett rätt gladt ord för det stackars barnet.

Min hustru och jag hafva alltid gemensamt ombesörjt konfirmationsundervisningen, i det hon dervid troget understödt mig med sina förböner och med sitt hjertas varma deltagande följt med i arbetet; ja, jag tror nästan, att hon arbetat mer än jag, i synnerhet för den stackars Augusta Fält, så hette den ofvan omtalade flickan. Min klagan öfver det vanlottade barnet hade gått henne djupt till hjertat, hvarför hon ock beslöt att taga henne hem i vårt hus, och der försökte hon med stort tålamod och kärlek ett helt års tid att undervisa henne i innanläsning, men då alla försök härutinnan misslyckades, företog hon sig att genom ett oupphörligt föresägande söka bibringa henne någon kunskap i katekesen. Äfven detta var likväl förgäfvets; slutligen lyckades hon lära henne blott detta enda språk: *“Det är ett fast ord och i alla måtto väl värdt, att man det anammar, att Jesus Kristus är kommen i verlden att frälsa syndare, ibland hvilka jag är den förnämligaste. Men mig är barm-*

hertighet vederfaren, på det Jesus Kristus skulle på mig förnämligast bevisa all långmodighet, dem till efterdöme, som på honom tro skulle, till evinnerligt lif”.

Först då detta språk satt fast i hennes minne, begynte den kära lärarinnans arbete på fullt allvar, och dock var det nu egentligen fullbordadt. När en klippa skall sprängas och borrhålet med mycken möda och många hammarslag är färdigt och fylldt med krut, då behöfves blott, att man försigtigt sätter tändtråden i beröring dermed, och — klippblocket remnar och kan föras till bildhuggarens verkstad för att bearbetas till hvilken bild han finner lämpligt. Men sprängningen är dock ett ganska farligt arbete och kan misslyckas, så att stenen förstöres och de skadas, som arbeta derpå. Den, som vill spränga, måste förstå sin sak, måste hafva eld, Kristi kärleks och heliga nitälskans eld, och dermed så att säga påtända ordets sprängämne — då remnar klippan, hjertat öppnar sig, och den himmelske Mästaren kan sedan omgestalta en sådan själ till likhet med sig.

Min kära hustru hade inlagt elden i den stackars Augustas hjerta, hon hade talat och bedit med henne och så småningom

vunnit hennes obegränsade kärlek, så att hon gjorde allt hvad hon blott kunde se på hennes ögon att hon önskade, ja, hon begynte äfven att någon gång säga ett ord om hur gerna hon ville lyda Gud, samt att sjelf bedja, så godt hon i sin enfald kunde. I Guds namn och i förlitande på hans fortsatta herdevård konfirmerade jag då Augusta Fält och gaf henne till tänkespråk de enda ord hon kunnat lära sig. Dessa behöll hon ock qvar både i minnet och hjertat så länge hon lefde, ja, de förblefvo hennes käpp och staf ända in i döden.

Sex år efter sin konfirmation gifte hon sig med en dagakarl och förde i sitt äktenskap ett stilla och gudaktigt lefverne under många svåra dagar och år samt dog för tio år sedan. På sin dödsbädd bad hon mig så hjertligt tacka min hustru för all hennes kärlek, bekände sin fasta tillförsigt till Guds stora nåd att vilja frälsa syndare, samt insomnade med den glada bekvämligheten: "Det är visserligen sant", saligt och fridfullt, och ännu i denna stund kan jag icke ångra, att jag konfirmerade henne, oaktadt hennes öfvermåttan stora okunnighet. Skulle ett sådant fall åter möta mig, vet jag hvad jag har att göra.

Min hustru och jag hafva visserligen båda blifvit gamla, men hon har under tjugu år lärt att ännu innerligare bedja, och jag har må hända lärt något mera tålamod. Samma bibelspråk står ännu kvar i skriften, och Herren Jesus är ännu i dag lika mäktig i de svaga, som han var då."

De församlade presterna lyssnade med rörelse till den gamle lärarens berättelse och tänkte derunder både ett och annat; men de behöllo icke historien för sigsjelfva, utan berättade den först och främst der hemma för sina fruar, på det att, när den gamla pastorskan vore död, hennes sätt att gå till väga dock icke måtte dö ut, utan allt jämt fortlefva från slägte till slägte. Och något annat har icke heller berättaren till syftemål, då han nu i tryck öfverlemnar berättelsen sådan den tilldragit sig.

Herre, lär mig tjena
obemärkt och stilla
på den plats du stält mig,
trogen i det lilla.

Budet om din kärlek
låt mig glad få bringa
till den lägsta hydda,
bland de små och ringa!

**Jag gick miste,
men ändå rätt.**

För några få år sedan lefde i den fria riksstaden Frankfurt am Main en rik bankir vid namn Joachim Wagner. Han egde flera stenhus och dertill trenne ståtliga skepp, som klöfvo Atlantens vågor. Men med alla dessa yttre rikedomar var han dock icke "rik för Gud." Han kände icke honom såsom sin i Kristus försonade Fader och visste följaktligen ingenting om Guds barns härliga privilegier. Flere gånger under sitt skiftesrika lif hade han erfarit hjälp och räddning ur ögonskenliga lifsfaror, men äfven dervid hade han tillslutit

sitt hjerta för Herrens kallande röst och förblifvit främmande för Israels borger-skap och löftets testamente, utan hopp och utan Gud i världen.

Under allt detta kände han sig icke lyck-lig. De jordiska rikedomarne kunde icke tillfredsställa hans själ; de upptornade pen-ningehögarne kunde ej stilla evighetstör-sten. Under vissa tider greps han af ett så djupt svärmod, att han helt och hållet drog sig undan sällskapslifvet och tillbrag-te aftnarne på sina rum. I denna sinnes-stämning nedtog han en afton bibeln från sin hylla och började läsa deri. Boken ha-de fallit upp vid Johannes tredje kapitel, och hvad han läste var Herren Jesu all-varliga samtal med Nikodemus, den for-skande rådsherren, som kom till honom om natten.

Joachim Wagners blickar hvilade länge på de djupa, underbara orden, men hvem undrar väl, att han icke förstod dem? Och huru skulle han förstå dem, utan att nå-gon uttydde dem för honom? Lik skatt-mästaren vid drottning Kandaces hof, hvil-ken under det han läste om "Lammet, som till slagtning leddes", började se sig om efter en uttolkare, började ock den rike

bankiren i tankarne se sig om efter en sådan. "Hvem skulle väl kunna säga mig, hvad som menas med detta sällsamma uttryck: "födas på nytt", tänkte han vid sig sjelf. "Jag känner ingen af presterna här i staden och kan följaktligen icke vända mig till någon af dem." Han lade ifrån sig boken och började gå fram och tillbaka på golfvet. Under tiden erinrade han sig, att han hört en af stadens lärare, pastor Domaire, särskildt omtalas såsom en väldig predikant och trogen själasörjare. Ja, han visste till och med, att personer, som råkade i någon själsnöd, ofta plägade vända sig till honom. "Men", tänkte han, "pastor Domaire känner icke mig, och jag vet icke, huru ettsammanträffande med honom skulle tillgå, ty icke kan jag göra mig till en sådan dåre, att jag går direkt och uppsöker honom för att bedja honom förklara bibeln för mig."

Under det bankiren på detta sätt resonerade med sig sjelf, stördes han plötsligt af en uthållande ringning på dörren. I stället att, såsom vanligt invänta tjennaren, gick han sjelf att öppna. En främling af ädelt, vördnadsbjudande utseende stod framför honom. "Mitt namn är Domaire",

yttrade denne, "jag söker en sjuk, som låtit kalla mig, men jag inser, att jag i halfdunklet måtte hafva tagit miste på husnumret, hvarför jag beder om ursäkt för min envist fortsatta ringning."

"Pastor Domaire", utropade bankiren med uttryck af den högsta förvåning. Stig in, stig in, det måste vara någon god ande, som fört er till mig i denna stund." Förundrad öfver detta ovanliga mottagande frågade pastorn efter anledningen dertill, och sedan han tagit plats i den sammetsklädda divanen, berättade hans värd, hvilka tankar som just denna afton hade sys-selsatt hans själ.

Pastorn, som var van att gå sin Herres ärende, ofta utan att veta hvarthän eller till hvilka, igenkände straxt Herrens nådefulla ledning äfven i detta sammanträffande och ropade i sitt hjerta om nåd och hjälp ofvanifrån, under det han ingick i det viktiga samtalet, Och ju mera han talade om den födelse af Anden, utan hvilken ingen får se Guds rike, samt om Herrens ord, såsom medlet för denna födelse, desto lifvigare och varmare blef han sjelf, desto ljufvigare öfverflödade hans läppar af skriftens nådekallelser. När han så slutligen kom

till det dyrbara ordet, der det heter, att *Gud så älskade världen. att han utgafs sin enfödde son, på det att hvar och en som tror på honom, icke må förgås, utan hafva evigt lif.*” då kunde den uppmärksamt lyssnande bankiren icke återhålla ett utrop af förundran: “Är Gud så sinnad emot mig, det har jag aldrig förr vetat!”

Denna afton blef vändpunkten i Wagners lif, ty ifrån det ögonblick han började fatta något af Guds kärlek till arma förtappade syndare, “*ville han ock till honom*”, såsom Luther säger om sig. Bibeln blef nu hans käraste bok, och det gick honom såsom qvinnan vid Sikars brunn, hvilken lät krukan stå, medan hon i öfvermåttet af sin glädje öfver de nya utsigter, som öppnat sig för henne, skyndade att för sina medsyndare vittna derom. Mer än en gång försummade väl Wagner börs-timmen för att i stället vederqvicka sin själ med det vatten, som för honom blifvit en källa till evinnerligt lif. Men den forna dysterheten försvann allt mera, och ett ljuflikt solsken hvilade nu öfver de förr så stränga dragen. Då hans gamla bekanta frågade honom om orsaken till en så ögonskenlig förändring, svarade han med ett

gladt leende: "Jag var fordom blind, men nu ser jag; af Herren är det skedt och är ett under för mina ögon."

Pastor Domaire hördes ock mer än en gång med salig förundran öfver Herrens trofasta ledning utbrista: "*Jag gick miste, men ändå rätt.*"

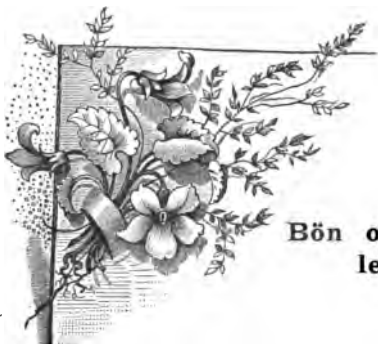
O Herre, Herre led du hvarje steg,
och låt ditt ljus uti mitt mörker skina!
Låt mig få vattna någon åkerteg,
af solen bränd och färdig att förtvina!

Låt mig få tala hvad du vill ha sagt
och välj dertill jemväl den rätta stunden,
haf du på hand och fot och läppar akt,
men, framför allt, haf akt på hjertegrunden!

Låt mig få gå med något bud från dig,
hvarthän du i din vishet sjelf mig sänder;
jag intet är och intet har i mig.
Allt får jag taga blott af dina händer.

Du är så rik — och härligt är ditt råd,
och jord och haf och himlar dig tillhöra,
men Herre, Herre låt mig dock af nåd
få tjena dig och glad din vilja göra!

Bön om Herrens ledning.

Ack, led mig, Jesu, vid hvart steg jag tar,
jag eljest lätt
i denna verdens öken vilse far,
på många sätt
jag beder ej, att fullt förstå ditt råd,
jag beder blott om daglig, stundlig nåd.

Nog mins jag, då jag velat leda mig
på egen hand,
hur jag allt längre kommit bort från dig
och fridens land.

Nu vågar jag ej mer försöka det:
Nej, led, ack led du sjelf, hvartenda fjett

Må jag förminskas och du växa till,
blott du, blott du!

Ja, nedslå allt som något vara vill
för dig ännu!

Ty ock, när jag mitt allra bästa gör
behöfver jag förlåtelse därför!

Bevara mig för sjelfbedrägeri,
och låt mig ej

i någon hemlig snara fången bli,
o nej, o nej!

Haf du på alla mina vägar akt
och hägna kring mig med din starkhets makt!

Ty endast med din makt bevaras jag
i tron till slut;

så hjälp mig, Jesu, hjeip mig dag från dag
att hålla ut!

Och så få trones ändalykt till sist:
en evig salighet hos dig förvisst!

